

Seidi Sivén ja Sonja Tolppanen

Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuuden kehittäminen Espoon Ohjaamotalolla

Osallisuutta tukeva työpaja Ohjaamotalon nuorille

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

11.10.2024

Tiivistelmä

Tekijä(t):	Seidi Sivén ja Sonja Tolppanen
Otsikko:	Haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuuden kehittäminen Espoon Ohjaamotalolla
Sivumäärä:	42 sivua + 1 liite
Aika:	11.10.2024
Tutkinto:	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma:	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t):	Lehtori Niina Pietilä Sivutoiminen opettaja Taina Valkeapää

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuutta sekä sen kehittämismahdollisuuksia Espoon Ohjaamotalolla. Aihe syntyi yhteistyökumppanimme tavoitteesta kehittää osallisuutta toiminnassaan. Ohjaamotalo on Espoon eri toimijoista koostuva palvelukokonaisuus, jonka palvelut ovat tarkoitettu alle 30-vuotiaille nuorille. Keskeisinä teoreettisina käsitteinä tässä opinnäytetyössä ovat osallisuus, haavoittuvuus sekä sosiaalipedagoginen lähestymistapa.

Nuorten kasvava pahoinvointi on ollut yhteiskunnassa esillä jo pitkään sekä mediassa että poliittisessa keskustelussa. Nuorten syrjäytyminen nähdään merkittävänä riskinä heidän tulevaisuudelleen. Osallisuuden tukemisella pyritään vaikuttamaan nuorten mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan elämäänsä liittyvissä teemoissa. Tässä työssä keski-tymmekin avaamaan erityisesti osallisuuden käsitettä nuorten kanssa tehtävässä työssä sekä osallisuuden tasoteorioita. Osallisuuden eri tasoilla määritellään nuorten mahdollisuuksia vaikuttamis- ja päätöksentekoprosesseissa.

Toteutimme työpajan, jonka avulla pystyimme kartoittamaan tietoa osallisuuden toteutumisesta. Työpajassa nuoret toteuttivat suunnittelemamme osallisuutta kuvaavan osallisuuden kolmion. Osallisuuden kolmion avulla nuoret kuvasivat osallisuutta lisääviä ja vähentäviä teemoja Ohjaamotalolla sekä antoivat kehitysideoita osallisuuden tukemiseen. Työpajaan osallistui kuusi nuorta Ohjaamotalon Olotila-ryhmästä.

Kehittämistehtävän tulosten myötä voidaan päätellä, että nuorten mukaan Ohjaamotalon palvelut tukevat nuorten osallisuutta jo nykyisillä toimintatavoilla. Erityisesti nuorten kokema yhteisöllisyys Olotila-toiminnassa sekä helposti lähestyttävät ja empaattiset työntekijät tukivat osallisuuden kokemusta nuorten mukaan. Kuitenkin nuoret löysivät myös tekijöitä, joiden kehittämisen avulla nuorten osallisuuden kokemusta voitaisiin lisätä nykyisestä. Osallisuutta heikentävinä tekijöinä nähtiin liian kaukainen sijainti, epämiellyttävä tila sekä uuden kävijän mahdolliset ryhmäytymiseen liittyvät haasteet.

Avainsanat: nuoret, osallisuus, ohjaamotoiminta, haavoittuvuus, syrjäytyminen

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author(s): Seidi Sivén and Sonja Tolppanen
Title: Improving Participation of Vulnerable Youth in Ohjaamotalo Espoo
Number of Pages: 42 pages + 1 appendice
Date: 11.10.2024

Degree: Bachelor of Social Services
Degree Programme: Social Services
Instructor(s): Niina Pietilä, Senior Lecturer
Taina Valkeapää, Part-time Lecturer

The purpose of this thesis is to examine the participation of vulnerable youth and the methods to improve it at Ohjaamotalo Espoo, our working life partner. The topic was influenced by the goal of our partner to increase participation in its operations. Ohjaamotalo is a service place consisted of different operators in Espoo whose services are intended for youth under the age of 30. The main theoretical concepts of this thesis are participation, vulnerability and social-pedagogical approach.

Increasing ill-being of youth has been emphasized in society for long, both in the media and political discussion. Youth marginalization is seen as a significant risk to their future. Supporting the participation of youth aims to influence and their everyday opportunities and encourage them. In this thesis, we dwell in the concepts of participation of youth and the different level of theories attached to it. The participation levels define the processes of decision-making and influence the youth.

The thesis was carried out with the help of an operational workshop, which helped in the realization and implementation of the participation triangle regarding the youths. The involvement of six participants resulted in the actualization and conclusion of the triangle. In the participation triangle, youth described different themes of participation.

Based on the thesis development task, it can be concluded that Ohjaamotalo services already support the participation of youth with current operating methods. Especially the sense of community in Olotila living room with the approachable and empathetic employees of Ohjaamotalo supported the experience of youth participation. In addition, the youths also expressed room for improvement by listing factors they feel hinder the participation: too distant location, unpleasant meeting place and the possible challenges they face before feeling welcomed into the group.

Keywords: youth, participation, ohjaamo program, vulnerability, marginalization

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Espoon Ohjaamotalo osana valtakunnallista Ohjaamo-toimintaa	2
3	Ohjaamoiden toimintaa ohjaava lainsäädäntö	4
4	Haavoittuvassa asemassa olevat nuoret yhteiskunnassa	6
4.1	Nuorten kohtaamat haasteet	7
4.2	Palvelut ja keinot nuorten tukena	10
4.3	Sosiaalinen haavoittuvuus	11
5	Osallisuuden teoreettinen rakentuminen	12
5.1	Sosiaalipedagoginen lähestymistapa	13
5.2	Osallisuus nuorten kanssa tehtävässä sosiaalisessa työssä	14
5.3	Osallisuuden tasot	15
6	Eettiset lähtökohdat	18
7	Työpajaprosessin kuvaus	20
7.1	Suunnitelma työpajasta	21
7.2	Työpajan toteutus	24
7.3	Nuorten kokemukset osallisuuden toteutumisesta Ohjaamotalolla	27
7.4	Haasteet työpajan toteutuksessa	30
8	Johtopäätökset	31
9	Pohdinta	32
9.1	Ajatuksia työpajan toteutuksesta ja vaikutuksista	33
9.2	Työpajatoiminnan saavutettavuus	35
9.3	Osallisuuden huomioiminen tulevaisuuden Ohjaamo-toiminnassa	36
	Lähteet	38
	Liitteet	
	Liite 1. Työpajassa esitetyt aihetta pohjustavat kysymykset	

1 Johdanto

Sekä nuorten mielenterveysongelmat, taloudellinen ahdinko että yhteiskunnan kasvavat paineet nuoria kohtaan ovat olleet sekä mediassa että julkisessa keskustelussa esillä viime aikoina. Eri järjestöissä, yhdistyksissä ja yleisessä keskustelussa on pohdittu ratkaisuja nuorten kasvavalle pahoinvoinnille, kuten mediassa paljon esillä olleelle lasten ja nuorten mielenterveyskriisille. Mielenterveyskriisin syntyyn on erityisesti vaikuttanut koronapandemian aikana kotiin jääminen (ks. esimerkiksi Åström & Nurmi-laakso 2024). Myös nuorten syrjäytyminen on viime vuosina näkynyt poliittisessa keskustelussa, esimerkiksi vuonna 2021 voimaan tullut oppivelvollisuuslaki (2§) ja sen myötä oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen viittaa pyrkimykseen kiinnittää nuoria yhteiskuntaan. Syrjäytyminen voidaan nähdä yhteiskunnallisen osattomuuden ilmiönä, jolloin nuoren mahdollisuudet toimia häntä ympäröivässä yhteisössä heikkenevät. Syrjäytyminen on monitahoinen ongelma, johon liittyy monia yhteiskunnallisia sekä yksilöön liittyviä tekijöitä. (Nivala & Ryyänen 2019: 170.)

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä perehdymme Espoon Ohjaamotalon toimintaan, ja siihen, miten toimintaa voisi kehittää, jotta pystyttäisiin vahvistamaan haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuutta Ohjaamotalon toiminnassa. Tarkoituksenamme on toteuttaa nuorten osallisuutta tukeva työpaja, jossa selvitetään nuorten näkemyksiä Ohjaamon toimintaan liittyen. Työpajassa toteutetaan yhteistyössä nuorten kanssa heidän ajatuksiaan sisältävä osallisuuden kolmio, jota Ohjaamo voi hyödyntää omaa toimintaa kehittäessään. Työpajassa pyrimme huomiomaan nuorten osallisuuden tukemisen myös toteutuksen aikana.

Eri puolella Suomea sijaitsevien Ohjaamoiden toiminta itsessään pyrkii tukemaan nuoria erilaisissa elämäntilanteissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018), ja näin ollen tukee nuorten kiinnittymistä yhteiskuntaan. Toiminnan haasteisiin lukeutuu kuitenkin sellaisten nuorten osallistaminen, jotka eivät ole syystä tai toisesta saavuttaneet Ohjaamoiden toimintaa. Ohjaamoiden tarjoama tuki kuuluisi olla nuorilähtöistä ja nuorten sen hetkistä tilannetta mahdollisimman laajasti tukevaa. Ohjaamo-toiminnan toimintaa ohjaavat tavoitteet nuoren osallisuuden, toimintakyvyn ja elämänhallinnan edistämisestä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018: 2.) Kuitenkin voidaan pohtia, kuinka nuorilähtöistä toiminta realistisesti on, sillä Ohjaamoiden taustalla on huoli nuorten kasvavasta työttömyydestä ja huono-osaisuuden kasvusta sekä tavoitteena tämän tilanteen parantaminen (Toiviainen 2020: 27). Onko nuorilla realistisesti mahdollisuutta vaikuttaa siihen,

millaisia palveluita ja tuen muotoja Ohjaamoissa järjestetään? Tehdäänkö päätökset heitä koskevien palveluiden järjestämisestä ylemmällä tasolla kuulematta nuorten mielteitä tai näkemyksiä? Miten Ohjaamotalolla käyvien nuorien osallisuutta voitaisiin kehittää niin, että toiminta on samalla tavoitteellista sekä myös nuorilähtöistä ja nuorten tarpeisiin vastaavaa? Tämän opinnäytetyön tavoitteena ei kuitenkaan ole asettaa nuoria ja heidän kanssaan työskenteleviä työntekijöitä vastakkain vaan lisätä nuorten näkökulmaa heidän elämäänsä vaikuttavassa palvelussa.

Pyrimme lähestymään aihetta sosiaalipedagogisesta perspektiivistä, jolloin huomio kiinnittyy erityisesti arvopohjaan, nonformaaliin kasvatukseen sekä teorian ja käytännön vuoropuheluun (Nivala & Rynnänen 2019: 15–29). Hyödynnämme myös osallisuuden tasoteorioita tarkastellessamme sitä, miten osallisuus toteutuu ja miten sen tukeminen voisi toteutua kyseisessä toimintaympäristössä. Haavoittuvassa asemassa olevalla nuorella tarkoitamme tässä kontekstissa nuorta, jolla ei ole omasta vaikutusvallasta riippumatta samoja mahdollisuuksia kuin hyväosaisimmilla nuorilla. Tällaisia nuoria ovat esimerkiksi työttömät tai maahanmuuttajataustaiset nuoret (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022). Käsityksemme mukaan haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuuden aste on usein matalammalla kuin hyväosaisilla nuorilla. Tämän takia pyrimme tässä opinnäytetyössä kartoittamaan nimenomaan haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuuteen liittyviä tekijöitä, jotta heidän mahdollisuutensa olla osallisenä niin Ohjaamon toiminnassa kuin yhteiskunnassakin vahvistuisi.

2 Espoon Ohjaamotalo osana valtakunnallista Ohjaamo-toimintaa

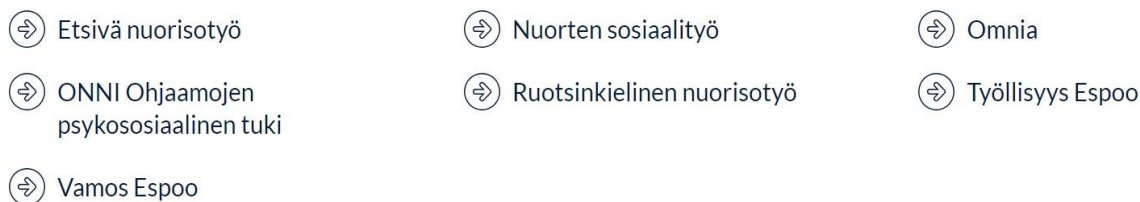
Ohjaamot ovat alle 30-vuotiaille tarkoitettuja matalan kynnyksen palveluja tarjoavia moniammatillisia palvelupisteitä. Ohjaamoista nuoret voivat saada tukea, neuvoja ja tietoa erilaisiin elämäntilanteisiin. Ohjaamoiden tarkoituksena on toteuttaa Euroopan unionin nuorisotakuun tavoitteita ja toimintaa. (Valtakari, Arnkil, Eskelinen, Mayer, Nyman, Siljanpää, Spangar, Ålander & Yli-Koski 2020:8, ks. myös Työ- ja elinkeinoministeriö 2018: 1.) Nuorisotakuun tarkoituksena on estää nuorten työttömyyttä tarjoamalla kaikille alle 30-vuotiaille joko työpaikkaa, tutkintoon johtavaa koulutusta tai työharjoittelupaikkaa. Lisäksi Suomessa nuorisotakuun tavoitteena on vähentää nuorten toimeentulotuen asiakkuuksien määrää. (Vauhkonen & Latvala 2023: 267.) Ohjaamoiden tarkoituksena on myös yhdistää valtion, kunnan ja yksityisen sektorin tuottamat palvelut nuorille helposti saatavaksi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018: 1). Espoon Ohjaamotalossa

toimijoihin kuuluvat etsivä nuorisotyö, nuorten sosiaalityö, Vamos Espoo, Omnian ammattiopisto, Työllisyys Espoo, ruotsinkielinen nuorisotyö sekä ONNI-toiminta (Espoon kaupunki n.d.). Edellä mainituista kunnan toimijoita ovat etsivä nuorisotyö ja Työllisyys Espoo, valtion taas ONNI-toiminta. Sen sijaan yksityisen sektorin toimijoihin lukeutuvat esimerkiksi Vamos Espoo. Monialaisen yhteistyön avulla nuorta pystytään tukemaan kuntoutukseen, työhön tai koulutukseen siirtymisessä (Valtakari & Arnkil yms. 2020: 8).

Eri paikkakuntien Ohjaamoiden tarjoama tuki ja palvelut eroavat huomattavasti toisistaan. Toiminnan erojen taustatekijöitä ovat muun muassa alueen verkostoyhteistyön luonne, Ohjaamon toimintaa järjestävä taustaorganisaatio, toimijoiden resurssit, tilat ja sijainti sekä nuorten kohtaamat haasteet alueella. (Valtakari & Arnkil ym. 2020: 25.) Taustaorganisaationa ja hallinnosta vastaavana Ohjaamoissa voi toimia joko työllisyyspalvelut, nuorisopalvelut, vapaa-ajan palvelut tai sosiaalipalvelut (Valtakari & Arnkil ym. 2020: 31–32). Espoossa Ohjaamotalon toiminta kuuluu kaupungin nuorisopalveluiden alaisuuteen (Espoon kaupunki n.d.). Taustatekijöistä riippumatta eri kaupunkien Ohjaamoissa on kuitenkin yleisesti pyrkimyksenä tarjota nuorelle monipuolisesti erilaista tukea, neuvontaa ja ohjausta niin työllistymiseen, koulutukseen kuin hyvinvointiin ja elämänhallintaan liittyen (Valtakari & Arnkil ym. 2020: 9). TE2025-uudistuksen myötä Ohjaamo-toiminnan järjestäminen muuttuu lakisääteiseksi, sillä uudistuksen myötä jokaisen työllisyysalueiden kuuluu järjestää Ohjaamon kaltaista toimintaa (Työ- ja elinkeinoministeriö, ks. myös Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 23.3.2023/381, 16§).

Espoon Ohjaamotalo rakentuu sekä ajanvarauksella että ilman ajanvarausta olevien palvelujen ympärille (Espoon kaupunki n.d.). Ajanvarauksettomuus onkin yksi Ohjaamo-toiminnan tunnuspiirteistä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018: 3). Ilman ajanvarausta oleva palvelu kulkee Espoossa nimellä Starttipiste. Starttipisteellä on mahdollista hoitaa juuri nuorelle itselleen ajankohtaisia asioita, esimerkiksi työn ja asunnon hakua tai kysyä apua itseä mietityttävään asiaan. Starttipisteellä työntekijät vaihtuvat päivittäin koostaen moniammatillisen tiimin nuoren tueksi. (Espoon kaupunki n.d.) Ajanvarauksella olevia palveluja Espoon Ohjaamotalolla ovat etsivä nuorisotyö, Live-ammattiopiston opinto-ohjaus, päihde- ja mielenterveystyön sairaanhoitajan vastaanotto, talous- ja velkaneuvonta, uraohjaus sekä ONNI-toiminta ja asumissosiaaliohjaus (Espoon kaupunki 2023). Lisäksi Ohjaamotaloon kuuluvilla toimijoilla on mahdollisuus tavata asiakkaitaan Ohjaamotalon tiloissa. Näkemyksemme mukaan ilman ajanvarausta toimiva Starttipiste yhdessä ajanvarauksella toimivien palveluiden kanssa luovat nuoren ympärille verkoston, jonka tarkoituksena on toimia yhteistyössä nuoren asioiden edistämiseksi.

Ohjaamotalon toimijat

Kuva 1. Ohjaamotalon toimijat listattuna Espoon kaupungin sivuilla.

Osana Espoon Ohjaamotaloa toimii kuvassa listatun lisäksi myös 18–32-vuotialle suunnattu Olotila-toiminta, joka toimii Espoon mielenterveysyhdistyksen vetämänä. Olotila-toiminta on alkanut Tuu messiin! -hankkeena, jonka tarkoituksena oli tarjota nuorille aikuisille vapaa-ajantoimintaa sekä osallisuuden kokemuksia. Lisäksi tarkoituksena oli järjestää matalan kynnyksen kohtaamispaikka, joka edistää mielenterveyttä, tukee jakamista sekä mahdollistaa uusien ihmissuhteiden luomisen. (Espoon mielenterveysyhdistys n.d.) Toimintaa on alusta saakka kehitetty yhdessä nuorten kanssa tukien heidän osallisuuttaan ja nuorten äänen kuulumista yhteisössä. Hankkeen loputtua nuorten toiminta vakiinnutti asemansa osana Espoon mielenterveysyhdistyksen eli EMY:n toimintaa ja siirtyi myös osaksi Ohjaamotaloa. Ohjaamotalolla Olotila-ryhmä kokoontuu maanantai-iltoisin. Espoon mielenterveysyhdistyksen päätoimipiste löytyy Espoon Olarista, ja siellä järjestetään muinakin päivinä Olotila-toimintaa. (Espoon mielenterveysyhdistys n.d.) Osallisuuden tukeminen ja nuorten äänen esiin tuominen ovat myös opinnäytetyömme toteutuksen lähtökohtia. Päätimme toteuttaa opinnäytetyömme juuri Olotila-toiminnassa käyvien nuorten joukossa, sillä toiminnan nykyiset toimintamallit tukevat opinnäytetyömme tavoitteita osallisuuden kehittämisestä.

3 Ohjaamoiden toimintaa ohjaava lainsäädäntö

Suomessa nuorisolaki ohjaa nuorten kanssa tehtävää työtä. Myös Ohjaamojen toimintaa ohjaa nuorisolaki, ja esimerkiksi Ohjaamojen ikäraja tulee lain pykälästä 2§, jossa nuoriksi lasketaan alle 29-vuotiaat henkilöt. Useassa Ohjaamossa ikäraja on kuitenkin 30 vuotta, joten tässä on tehty joustoa lain tulkinnassa. Nuorisolain tavoitteina ovat muun muassa nuorten osallisuuden tukeminen, nuorten kasvun ja yhteisöllisyyden tukeminen, nuorten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä nuorten elinolojen parantaminen (Nuorisolaki 1§). Laissa määrätään myös monialaisesta yhteistyöstä, jota jokaisen kunnan on toteutettava. Monialaisen yhteistyön tarkoituksena ja tehtävänä

on esimerkiksi edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja koota tietoja nuorten kasvu – ja elinoloista. (Nuorisolaki 9§.) Esimerkiksi Espoon Ohjaamotalossa yhteistyötä tehdään monen eri nuorien kanssa työtä tekevien toimijoiden kanssa. Tarkoituksena onkin koota verkostoista yhtenäisempi ja toimia yhdessä nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemiseksi.

Nuorisolain lisäksi toimintaa Ohjaamoissa ohjaa myös sosiaalihuoltolaki. Sosiaalihuoltolain tavoitteena on edistää hyvinvointia, parantaa osallisuutta sekä vähentää eriarvoisuutta (1§). Sosiaalihuoltolakia sovelletaan nykyisin sosiaali- ja terveyspalvelujen siirryttyä hyvinvointialueiden hoidettavaksi eniten hyvinvointialueiden tarjoamiin sosiaalipalveluihin, mutta samat lain periaatteet näkyvät myös Ohjaamoiden käytännön toiminnassa. Sosiaalihuoltolain ja nuorisolain pyrkimykset ja tavoitteet ovat samankaltaisia ja näin molemmat tärkeitä toiminnan ohjauksessa. Lisäksi Espoon Ohjaamotalossa työskentelee toimijoita myös hyvinvointialueilta, esimerkiksi sosiaaliohjaajia ja sairaanhoitajia, joten yhteistyötä tehdään yli organisaatiorajojen, ja toiminnan ohjaus täytyy tällöin olla yhtenäistä ja kaikilla työntekijöillä olla yhteinen tavoite nuorten osallisuuden tukemisesta, hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden edistämisestä sekä hyvinvoinnin parantamisesta.

Lisäksi Ohjaamoiden toimintaa ohjaa yhdenvertaisuuslaki ja laki tasa-arvosta. Yhdenvertaisuuslain tarkoituksen on edistää yhdenvertaisuutta sekä vähentää syrjäytymistä yhteiskunnassa. Lain tarkoituksena on myös tehostaa syrjäytyneiden oikeusturvaa (Yhdenvertaisuuslaki 1§). Laki tasa-arvosta eli laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta tavoittelee sukupuolien välisen syrjinnän ehkäisyyn ja tasa-arvoiseen kohteluun sukupuolien välillä. Molemmat lait kieltävät syrjinnän. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on merkityksellistä tunnistaa sen toteutuminen yhteisö- ja yhteiskuntatasolla (Haikkola, Määttä, Toiviainen & Uusikangas 2020: 112). Vaikkakaan kaikki Ohjaamon työntekijät eivät ole viranomaisia, ovat monet Ohjaamot työllisyys – tai sosiaalipalveluiden hallinnassa, joten myös silloin toimijoilla on velvollisuus ehkäistä syrjintää toiminnallaan.

Nuorisolain, yhdenvertaisuuslain ja sosiaalihuoltolain lisäksi toimintaa Ohjaamoissa ja muussa nuorisotyössä ohjaa myös vuonna 2020 laadittu Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma. Ohjelma on lakisääteinen valtioneuvoston hyväksymä ohjelma, jonka tarkoituksena on parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Vuosiksi 2020–2023 laaditussa ohjelmassa kolme pääpiirrettä ovat syrjäytymisen vähentäminen, nuorien luottamus yhteiskuntaan sekä mahdollistaa nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnassa. (Lapsi- ja nuorisopoliittinen ministerityöryhmä 2020:1.) Ohjelmassa

painotetaan Ohjaamoiden verkostojen kehitystä ja vahvistamista sekä kehitystä kasvokkain tapahtuvassa ohjauksessa. Ohjelma painottaa useassa kohtaa Ohjaamotoiminnan merkitystä nuorten hyvinvoinnin tukemisessa ja sitä, että toiminnan kehitykseen täytyy panostaa. Myös ohjelmassa otetaan esille se, että haavoittuvassa asemassa olevilla nuorilla ei ole samaa mahdollisuutta osallistua ja tulla kuulluksi heitä koskeissa asioissa kuin parempiosaisilla vaikkakin nuorisolaki näin määrää. Tämän oikeuden toteutuvuudessa on haasteita erityisesti etnisiin, kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla, vammaisilla nuorilla sekä palveluiden ulkopuolella olevilla nuorilla (Lapsi- ja nuorisopoliittinen ministerityöryhmä 2020: 20.)

Näkemyksemme mukaan lait tuovat Ohjaamoiden arkeen vakuuden siitä, että työntekijät toimivat nuoren edun mukaisesti ja pyrkivät tukemaan nuorta elämänsä aikana. Usean työtä ohjaavan lain tavoitteena on nuorten osallisuuden edistäminen ja hyvinvoinnin lisääminen eri keinoin. Kuitenkin haasteena lakien yhtenäisessä toteuttamisessa käytännössä saattaa olla myös se, että Ohjaamon työntekijät tulevat eri verkostoista ja työskentelevät asemassa, jossa ensisijaisena lakina toimivat eri lakisäädännöt kuin toisilla työntekijöillä. Tällöin nuoren kokonaiskuvan näkeminen verkostona saattaa aiheuttaa ristiriitoja sekä erilaisia haasteita.

4 Haavoittuvassa asemassa olevat nuoret yhteiskunnassa

Yhteiskunnassa tapahtuneet suuret muutokset, kuten koronaepidemia, sota Euroopassa sekä ilmastonmuutos ovat heijastuneet nuorten yhteiskunnalliseen asemaan. Muutokset ovat vaikuttaneet muun muassa nuorten mielenterveyteen, työttömyystilanteeseen sekä taloustilanteeseen. Erityisesti tytöillä ja naisilla mielenterveyshäiriöiden diagnosointi lisääntyi koronavuosien aikana. Täysikäisistä naisista (18–24-vuotiaat) 10 prosenttia oli käyttänyt erikoissairaanhoidon palveluita mielenterveyshäiriöiden takia. (Gissler & Forsell 2022: 38.) Työttömyyttä tarkastellessa erityisesti nuorten työllisyydessä voi havainnoida selkeät kausiluvut, ja suurimmat työttömyysluvut mitataan keväisin opintojen loppuessa. Tämä näkyy erityisesti nuorilla miehillä; sekä 15–24-vuotiailla että 25–34-vuotiailla miehillä työttömyys on kaksi kertaa todennäköisempää kuin samikäisillä naisilla. Osittain tätä ilmiötä selittää naisten yleisesti korkeampi koulutustaso, vaikkakin usein heidän työsuhteensa ovat määräaikaista. (Gissler & Forsell 2022: 43–44.)

Heikoimmassa asemassa olevien nuorten on tutkittu hyötyvän eniten moniammatillisesta ja kokonaisvaltaisesta tuesta työelämään siirtymiseksi, kuten esimerkiksi NEET-

nuorten (Vauhkola & Latvala 2023: 270). NEET-nuori (englannin kielen sanoista: not in education, employment or training) tarkoittaa nuorta, joka ei ole työssä, tutkintoon suuntaavassa koulutuksessa tai asepalveluksessa (Jernström & Sirniö 2023: 1). Voidaan siis päätellä, että juuri Ohjaamoiden kaltaiset palvelut ovat hyödyllisiä juuri niille nuorille, joilla tuen tarve on suurempaa.

Kuten johdannossa mainitsimme, tässä opinnäytetyössä emme tule tarkemmin rajamaan haavoittuvan nuoren asemaa, vaan ajattelempa sen syntyvän matalammista mahdollisuuksista vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin teemoihin verrattuna hyväosa-simpiin ikätovereihinsa. Tällaisia matalampia mahdollisuuksia voi olla esimerkiksi juuri työttömyydestä, kouluttamattomuudesta, mielenterveyden tilasta tai heikosta taloudellisesta tilanteesta johtuvat elämäntilanteet. Näkemyksemme mukaan jo esimerkiksi työn tai koulupaikan puuttuminen lisää nuoren haavoittuvaa asemaa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

4.1 Nuorten kohtaamat haasteet

Työelämä ja opiskelu on nähty elämänkulun kannalta tärkeinä teemoina nuorten elämässä. Työ myös usein nähdään mittarina onnistuneeseen aikuistumiseen siirtymisessä. Nuorilla elämäntilanteet ovat usein kuitenkin vaihtelevia ja muuttuvat työttömyyden, opiskelun, lyhyiden työllisyysjaksojen sekä eri palvelujen asiakkuuksien välillä. (Määttä & Westerback 2022: 22–23.) Epävarmat työllisyystilanteet aiheuttavat joillakin nuorista ahdistusta tulevaisuudesta ja työllisyystilanteen tasoittumisesta. Yhteiskunnan aiheuttamien paineiden alla nuorten pitäisi tehdä hyvin aikaisin pitkän ajan päätöksiä liittyen opinto- ja urapolkuihinsa kuitenkin samalla pysyen joustavana ja valmiina yhteiskunnassa mahdollisesti tapahtuviin muutoksiin. (Määttä & Westerback 2022: 34.) Kuten Määttä ja Kuisma (2022: 167–168) toteavat, epävarmuutta työmarkkinoilla aiheuttavat muun muassa lisääntyneet vuokratyömarkkinat sekä lyhyet ja määräaika-työsuhteet (ks. myös Määttä & Westerback 2022: 23). Opintojen jatkumiseen tai niissä pysymiseen nuorten kohdalla taas saattavat vaikuttaa haasteet mielenterveydessä ja jaksamisessa, sopivan alan löytäminen sekä oppilaitosten tarjoama riittämätön tuki (Määttä & Westerback 2022: 25). Ymmärtämällä työelämän merkityksen nuorten elämässä voidaan myös ajatella Ohjaamo-toiminnan merkitystä tämän tavoitteen tukemisessa nuorten elämänkulussa. Ohjaamoiden tarjoamien eri palveluiden voidaan ajatella tarjoavan nuorille tukea eri vaiheissa heidän työllisyyteensä tai opiskeluun tähtäävällä polulla.

Vuonna 2020 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria eli NEET-nuoria oli 18–25-vuotiaiden ikäluokasta 16 prosenttia. Vanhempainvapaalla tai asepalveluksessa olevia nuoria ei NEET-nuorten joukkoon lasketa. Nuorien ajatellaan olevan jo pitkittyneessä syrjäytymisriskissä, jos NEET-statusta on kestänyt kolme vuotta. Näin oli 25 prosentilla NEET-nuorista. Nuorten elämäntilanteet eivät ole kuitenkaan yksiselitteisiä. Yhdistävä tekijä näillä nuorilla on suurempi etuuksien saanti, yleisimpinä työttömyystuki, asumistuki sekä toimeentulotuki. (Jernström & Sirviö 2023: 1–2.) Ohjaamotoimintaa ohjaavan EU:n nuorisotakuun yhtenä tavoiteltavana asiana oli juuri nuorten toimeentuloasiakkuuksien vähentäminen (Vauhkonen & Latvala 2023: 267), joka myös viittaa siihen, että Ohjaamoiden kaltainen toiminta on NEET-nuorille hyödyllinen palvelukokonaisuus elämäntilanteen selvittämisessä. Kuitenkin täytynee muistaa, että NEET-käsitteen alle jäävät myös nuoret, jotka ovat vapaaehtoisesti työn ja koulutuksen ulkopuolella. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi valmistautuminen pääsykokeisiin tai vapaaehtoinen välivuoden viettäminen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023.) Vaikka työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen olisi nuorelle vapaaehtoista, ei se tarkoita, ettei Ohjaamoiden palvelut voisi olla hyödyllisiä myös näille nuorille.

NEET-käsitteen käyttöä on hyvä tarkastella ja myös sen käyttöä kritisoida, sillä kuten aiemmin mainittiin, käsite on moniulotteinen. Kuitenkin sen tarkastelu on myös merkittävää, sillä pitkäaikaisen työn tai opiskelun ulkopuolelle jäämisen on tutkittu juuri johtavan kasvaneeseen syrjäytymisriskiin sekä kielteisiin vaikutuksiin elämänculussa. (Poutiainen & Parkkila 2023: 19.) Koska NEET-ryhmän alle jäävien nuorten ryhmä on niin moninainen, on tärkeää analysoida sekä yksilöllisiä että palvelujärjestelmään liittyviä tekijöitä, jotka haastavat työhön ja opiskeluun pääsyä (Poutiainen & Parkkila 2023: 20). Poutiaisen ja Parkkilan toteuttaman haastattelututkimuksen mukaan suurinta osaa nuorista, jotka ovat työn ja opiskelun ulkopuolella yhdisti mielenterveyden erilaiset haasteet, ja niillä oli voi olla laajaa merkitystä hyvinvoinnin lisäksi myös toimintakyvylle. Palveluiden käytöstä nuoret mainitsivat mielenterveys-, lääkäri- ja työvoimapalvelut sekä toimeentulotuen. (Poutiainen ja Parkkila 2023: 23–24.) Voidaan pohtia, pystyvätkö palvelut vastaamaan nuorten tarpeisiin ja ovatko ne saatavilla kaikille nuorille tasapuolisesti. Erityisesti tarve on palveluille, joissa myös ne nuoret, joilla on monta yhtäaikaista ongelmaa, saavat tukea työllistymiseen ja opiskeluun. (Poutiainen & Parkkila 2023: 24.)

Vuosittain julkaistavassa Nuorisobarometrissa nuorten syrjäytymisen kokemuksia on tutkittu vuodesta 2004. Vaikka nuorten syrjäytyminen on ollut mediassa ja julkisessa keskustelussa kovasti esillä, nuoret itse eivät koe sitä suureksi epävarmuudeksi tai osaa olla siitä erityisesti huolissaan. Vuoden 2022 Nuorisobarometrin mukaan vain 6

prosenttia esitti kokevansa epävarmuutta tai turvattomuutta syrjäytymiseen liittyen erityäin tai melko paljon. Tätä ilmiötä voisi selittää kahdella eri tavalla: nuoret ajattelevat syrjäytymisen yleensä ulottuvan työn ja koulutuksen ulkopuolella olemisen lisäksi myös sosiaalisen verkoston puuttumiseen. Lisäksi vastaajat näkevät syrjäytymisen usein laajempaan ja esimerkiksi työn puuttumisen vain väliaikaisena huolena. (Kivijärvi 2022: 31.) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten on usein ajateltu olevan suuremmassa syrjäytymisriskissä kuin verrokinuorten, jotka ovat osallisena jommassakummassa palvelussa, mutta usein nuorten tilanteessa työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen on vain siirtymävaihe (Jernström & Sirviö 2023: 8). Tämä päätelmä tukee myös nuorten omaa ajattelua syrjäytymisestä (Kivijärvi 2022: 31), jossa syrjäytyminen nähtiin laajempaan kokonaisuutena ja huolet väliaikaisena tilanteena. Kivijärven mukaan (2022: 31–32) huolta syrjäytymisestä kokivat eniten ne nuoret, jotka kuuluivat vähintään kolmeen vähemmistöryhmään. Lisäksi huolta syrjäytymisestä lisäsivät koulu- kiusaamistausta, avun saanti mielenterveys – ja päihdeongelmiin sekä haasteet perhe- ja ystävyysuhteissa. Tämä tutkimus tukee selitystä ilmiöstä, jossa nuoret näkevät syrjäytymisen enemmän sosiaalisiin suhteisiin kuin työn tai opiskelun puuttumiseen liittyvänä teemana.

Nuorten aikuisten syrjäytymistä voidaan selittää myös lapsuudessa ja nuoruudessa kohdattujen haasteiden jatkumona. Suurimpana syrjäytymisriskinä pidetään pitkäaikaista toimeentulotukeen nojautumista, jonka jälkeen voidaan hahmottaa kodin ulkopuolisen sijoituksen, päihdeongelman, rikostuomioiden sekä vanhempien köyhyyden toimeentulotuen asiakkuuksien vaikutuksen. (Paananen, Surakka, Kainulainen, Ristikari & Gissler 2019: 123.) Vanhempien taustasta voidaan jaotella lyhyen kouluttautumisen, psykiatrisen sairauden sekä köyhyyden olevan lapsen myöhempään syrjäytymiseen merkittävästi vaikuttavaa (Paananen ym. 2019: 119). Syrjäytymistä onkin tärkeää tarkastella monitahoisesti sen käsitteen laajuuden vuoksi, ja ymmärtääksemme, että nuoren syrjäytymiseen vaikuttaa monenlaiset tekijät ja aspektit (Paananen ym. 2019: 126). Kuten Poutiainen ja Parkkila (2023: 23), myös Paananen ym. (2019: 126) korostavat palvelujen kehittämistä nuorten työllistymisen ja opiskelun tukemiseen. Paanasen ym. (2019: 26) mukaan myös erityisesti mielenterveyspalvelujen kehittäminen sekä nuorilähtöinen palvelujärjestelmä olisivat hyvin merkittävää syrjäytymisen ehkäisyn kannalta.

4.2 Palvelut ja keinot nuorten tukena

Julkinen keskustelu ja poliittinen huoli nuorten jäämisestä työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle on synnyttänyt tarvetta kehittää palveluja, jotka tukevat nuorta näissä aiheissa ja niihin liittyvissä haasteissa (Haikkola, Määttä, Toiviainen & Uusikangas 2020: 111). Näihin palveluihin lukeutuu esimerkiksi Ohjaamoiden kaltainen toiminta, jota myös työllisyysuudistuksessa painotetaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2023). Työllisyyden ja sen tukemisen näkökulmasta juuri nuorten kohtaamissa työllistymisen haasteissa korostuvat vuokratyömarkkinat, katkonaiset työsuhteet sekä taloudelliset suhdanteet. Lisäksi jatkuvan osaamisen tai koulutuksen kehittäminen sekä lisääntyvät yritysmäiset työsuhteet ovat lisääntyneet. Kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia resursseja omaavat nuoret pystyvät navigoimaan muutoksissa ja epävarmoissa tilanteissa sekä tarttua uusiin mahdollisuuksiin paremmin kuin nuoret, joiden resurssit ovat vähäisempiä. (Määttä & Kuisma 2022: 167–168.)

Aikaisemmista tutkimuksista on noussut esiin, että nuoret toivovat palveluilta, kuten Ohjaamoilta ja työllisyyspalveluilta, kuulluksi ja kohdatuksi tulemista. (Haikkola, Määttä, Toiviainen & Uusikangas 2020: 111.) Nuorille tärkeää olisi, että rakenteellinen eriarvoisuus voitaisiin tunnistaa palveluissa entistä vahvemmin. Etnisiä ja uskonnollisia vähemmistöjä edustavat nuoret olivat kokeneet TE-palveluiden ja Ohjaamoiden tarjoamassa palveluissa enemmän syrjivää kohtelua kuin muut nuoret. (Haikkola, Määttä, Toiviainen & Uusikangas 2020: 125.) Voidaankin pohtia, miten tasa-arvoinen kohtelu otetaan entistä enemmän huomioon nuorille suunnatuissa palveluissa, joiden tausta-ajatus on tarjota kaikille yhdenvertaisia palveluja. Vähemmistöryhmien kokemaan epäluottamukseen palveluja kohtaan voi myös vaikuttaa se, että nuoret eivät välttämättä koe palvelujen auttavan niissä toimijuuden haasteissa, jotka liittyvät laajempiin rakenteisiin, eikä niinkään nuorten välittömiin tilanteisiin, kuten opiskelu- tai työpaikan saantiin. (Haikkola, Määttä, Toiviainen & Uusikangas 2020: 125.)

Määttän ja Kuisman artikkelissa (2022: 167–181) tutkittiin sitä, millaisia omia, verkoston ja ammattilaisen keinoja erityisesti työelämän tai koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla on selvitä vaikeista tilanteista. Omina keinoinaan nuorilla oli keskittyä omiin mielenkiinnon kohteisiinsa tai tavoitella erilaisia meriittejä, jotta työhön tai kouluun pääseminen helpottuisi. Omiin keinoihin liittyi myös jonkun toisen asian jättäminen tekemättä keskittyäkseen yhteen, esimerkiksi valitsemalla ylioppilastutkinnon saamisen kesätyön hakemisen sijasta. Nuorten mukaan verkostoilta saatu tuki oli eniten konkreettisempaa tukea, kuten työpaikkailmoituksen etsimistä. Lisäksi nuoret kokivat saavansa kannustusta ja tukea perheiltä, mutta tuki ei kuitenkaan aina ollut riittävää. Usealle nuorelle

työnhaku tai epäselvä koulutuksen tilanne oli syy hakea tukea tai neuvoa ammattilaisilta. Eri palveluiden tarjoama tuki koettiin pääosin toimivana ja kannustavana. (Määttä & Kuisma 2022: 173.) Ammattilaisilta, kuten Ohjaamoiden työntekijöiden tarjoamasta tuesta, korostui tarve yksityiskohtaisen tilanteen selvittelystä sekä käytännöllisestä avusta tai tuesta (Määttä & Kuisma 2022: 177).

Nuorten siirtymää koulutukseen tai työelämään Ohjaamo-toiminnan jälkeen on myös tutkittu. Vauhkonen ja Latvala (2023: 267–288) vertasivat artikkelissaan eroja niiden nuorten välillä, jotka käyttivät Ohjaamoiden palveluita niihin nuoriin, jotka käyttivät vain työllisyyspalveluita. Vertaisryhmiä seurattiin kolmen vuoden ajan vuodesta 2016 vuoteen 2019. Tutkimuksessa todettiin, että seuranta-aikana Ohjaamon palveluita käyttävät TE-palveluiden asiakkaana olevat nuoret aloittivat muita nuoria todennäköisemmin opiskelun tai työn sekä jäivät epätodennäköisemmin toimeentulotuen varaan. Kuitenkaan avoimille työmarkkinoille siirtymisessä seurannan lopussa ei havaittu suurta eroa. (Vauhkonen & Latvala 2023: 280–281.) Vauhkonen ja Latvalan tutkimuksessa nuoret kerättiin TE-palveluiden asiakastietojärjestelmään tehdyn merkinnän perusteella, mutta läheskään kaikki Ohjaamot eivät toimi työllisyyspalveluiden alla, joten siihen verratessa nykyinen tutkimus voisi antaa hyvin erilaista dataa palveluiden laadusta.

4.3 Sosiaalinen haavoittuvuus

Haavoittuvuuden käsitettä voidaan lähestyä useista näkökulmista. Haavoittuvuutta tarkastellaankin usein erilaisten sosiaalisten riskitekijöiden kautta, jotka voivat eri tilanteissa heikentää ihmisen kykyä toimia täysivaltaisesti erilaisissa tilanteissa normaalista yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta luonnonkatastrofeista selviämiseen. Esimerkiksi Kazmierczakin & Kankaanpään (2016: 13) kokoama ilmastolähtöisen sosiaalisen haavoittuvuuden indikaattori pääkaupunkiseudulla huomioi haavoittuvuustekijöinä muun muassa sosioekonomisen statuksen, iän ja etnisyyden. Näin ollen sosiaaliset riskitekijät voivat altistaa yksilön sosiaaliseen eriarvoisuuteen. Haluamme kuitenkin korostaa, että tiedostamme myös haavoittuvuuden termiin ja määrittelyyn liittyviä ristiriitoja. Esimerkiksi Luomasen ja Nikanderin (2017: 287–296) mukaan tutkimusasetelmassa voidaan pahimmassa tapauksessa huonontaa tiettyjen ihmisten mahdollisuuksia olla osallisina entisestään.

Ihmisyhmien moninaisuutta, eikä haavoittuvuuden riskien dynaamisuutta tule unohtaa, sillä tutkimusasetelmassa valtasuhteilla voidaan vaikuttaa siihen, onko tutkittavalla mahdollisuus tai halua olla osallisena (Luomanen & Nikander 2017: 287–296). Onkin siis tärkeää huomioida, että haavoittuva asema voi muodostua monista eri tekijöistä,

kuten vähemmistöön kuulumisesta, mielenterveyden häiriöistä, sosiaalisten suhteiden puutteesta tai sosioekonomisesta asemasta. (THL 2022.) Näin ollen ei ole olemassa yhtä tiettyä haavoittuvan nuoren muottia, vaan erilaisista taustoista tulevat nuoret voivat olla haavoittuvaisia erilaisten sisäisten ja tilannekohtaisten syiden vuoksi (Virokannas & Liuski & Kuronen 2020: 330).

Virokannaksen ym. (2020: 336) mukaan monet haavoittuvuuden termiä käsittelevät tutkijat ovat pohtineet termin leimaavaa vaikutusta. Kritiikki kohdistuu siihen, miten termin käyttö itsessään asettaa yksilöitä ja ihmisryhmiä tietynlaiseen asemaan itsessään, vaikka tarkoituksena olisikin heidän asemansa parantaminen. Tällöin huomio keskittyy yksilön vastuuttamiseen, minkä lisäksi yksilöitä, jotka eivät edes tunnista itseään haavoittuviksi voidaan asettaa kyseisen leiman alle. Tämä taas voi entisestään vaikuttaa yksilöiden itsetuntoon. Virokannas ym. (2020: 336) ehdottavat, että olisikin otollisempaa keskittyä niihin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja sosiaalisiin prosesseihin, jotka tällä hetkellä ajavat ihmisiä eriarvoisiin asemiin.

Tulkintamme mukaan useat Ohjaamotalon nuorista ovat haavoittuvassa asemassa juuri esimerkiksi työttömyyden tai mielenterveyshäiriöiden takia. Pyrkimyksenämme on hyödyntää haavoittuvuutta terminä nimenomaan siten, että sosiaalisten riskitekijöiden olemassaolo huomioidaan, jotta voisimme tukea yhdenvertaisuuden syntymistä. Toisaalta pyrimme kuitenkin huomioimaan nuorten yksilöllisyyden ja sen, ettei yksittäiset riskitekijöiden ilmentyvyydet välttämättä tarkoita sitä, että nuori ei kykenisi olemaan osallinen ilman ulkoista apua, saatikka sitä, että nuori kokisi olevansa haavoittuvassa asemassa. Näin pyrimme välttämään termin mahdollista leimaavaa vaikutusta.

5 Osallisuuden teoreettinen rakentuminen

Kehittämistehtävämme toteutuksessa hyödynnämme kolmea olennaista teoreettista lähtökohtaa. Nämä teoreettiset pääteemat ovat sosiaalipedagoginen lähestymistapa, osallisuus nuorten kanssa tehtävässä työssä sekä osallisuuden tasojen teoriat. Kiinnitämme erityistä huomiota yksilön ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen sekä yksilön ja häntä ympäröivän yhteisön suhteeseen, sillä näemme nämä olennaisina, kun nuorten mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa tarkastellaan täysivaltaisesti. Tämän lisäksi pyrimme hahmottelemaan kuvan siitä, miten osallisuuden muodostumista voidaan tarkastella monista osista rakentuvana kokonaisuutena.

5.1 Sosiaalipedagoginen lähestymistapa

Sosiaalipedagogiikka on moninainen tieteenala, jossa olennaista on yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen tarkastelu sosiaalisesta ja kasvatuksellisesta näkökulmasta (Hämäläinen 2022: 10, ks. myös Nivala & Ryyänen 2019: 22). Kasvatuksella tarkoitetaan tässä kontekstissa läpi elämän vuorovaikutuksessa tapahtuvaa kehitystä (Nivala & Ryyänen 2019: 106). Näin ollen kasvatusta on muitakin kuin vain virallisissa oppilaitoksissa tapahtuvaa kasvatusta, ja nämä niin sanotut nonformaalit kasvatusympäristöt nähdään tärkeinä. Elämän myöhemmissä vaiheissa tapahtuva kasvatusta voidaankin nähdä välineenä syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Kurki 2000: 112). Ohjauksessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että yksilöiden tukeminen tapahtuu opastaen, eikä ylhäältä määräten (Gardner 2019: 70).

On kuitenkin huomioitava, että sosiaalipedagoginen työote edellyttää teorian tuntemista, mitä pelkkä työtapojen mekaaninen toistaminen ei täytä, vaan teoriaa tulee soveltaa yksilöllisesti eri tilanteissa (Hämäläinen 2022: 7–8). Toisin sanoen toimijan vastuulle jää sosiaalipedagogisten käsitteiden ja toimintatapojen tunteminen sekä niiden toteuttaminen sosiaalipedagogisia arvoja kunnioittaen. Sosiaalipedagoginen työote vaatii jatkuvaa oman toiminnan tarkastelua sekä reflektointia (Gardner 2019: 70). Toiminnassa on syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, että miten toimitaan sen sijaan, että keskityttäisiin selittämään pelkästään, mitä on tehty (Gardner 2019: 81).

Sosiaalipedagogisessa lähestymistavassa pyritään herättämään yksilön tietoisuus tilanteestaan, jotta he voivat tehdä päätöksiä tilanteensa muuttamiseksi (Kurki 2000: 112). Yksilöitä ei yritetä yksinomaan muuttaa yhteiskuntaan sopiviksi, vaan myös yhteiskunnan rakenteita pyritään muokkaamaan, jotta yksilöillä olisi parempi olla (Hämäläinen 2022:7, ks. myös Nivala & Ryyänen 2019: 170). Sosiaalipedagogisesta perspektiivistä onkin olennaista nähdä ja kunnioittaa kaikkia ihmisiä toimijoina. Toimijuus ilmenee etenkin yhteisöllisyyden ja yhteisen toiminnan kautta, ja se on luonnollinen osa ihmisyyttä. (Nivala & Ryyänen 2019: 95.) Sosiaalialan kannalta voidaan nähdä taustalla olevan pyrkimys tukea ihmistä kasvamaan toimintakykyiseksi yhteiskunnan jäseneksi (Hämäläinen 2022: 6). Näin ollen sosiaalipedagogiseen lähestymistapaan lukeutuu vuorovaikutukseen liittyvien elementtien lisäksi tavoitteellinen tukeminen elämän kehittämiseksi (Charfe 2019: 8).

Kaiken tämän taustalla vaikuttavat arvot, joihin on sitouduttava, jotta toiminta olisi sosiaalipedagogista. Näillä arvoilla tarkoitetaan tavoitteellista sosiaalista kasvatustyötä ohjaavia historiaan sidoksissa olevia periaatteita, joiden tavoitteena on tukea hyvinvoivaa yhteiskuntaa. (Hämäläinen 2022:7, ks. myös Nivala & Ryyänen 2019: 29–30.) Toisin sanoen historian ja yhteiskunnassa alati tapahtuvan muutoksen pohjalta voimme tehdä parempia valintoja, jotta voimme tukea yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia. Opinnäytetyön toteutuksessa pyrimmekin siis tukemaan toiminnan avulla nuorten osallisuutta, jotta yhteiskunnallinen tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus lisääntyisivät.

5.2 Osallisuus nuorten kanssa tehtävässä sosiaalisessa työssä

Nuorten osallisuuden tukemisella pyritään vaikuttamaan nuorten mahdollisuuteen olla osana oman elämän piirinsä muokkaamista. Nuorten osallisuus ilmenee monissa eri konteksteissa yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta pienemmissä yhteisöissä vaikuttamiseen. Osallisuuden tukemisen taustalla piilee ajatus sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisemisestä, ja samalla pyritään sosiaalisen ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin vahvistamiseen. (Checkoway 2010: 340, Hämäläinen 2008: 15.) Osallisuuden käsite on yleistynyt 2000-luvulta lähtien yhteiskunnallisessa keskustelussa, siltä kuitenkin puuttuu yksiselitteinen määritelmä (Nivala & Ryyänen 2013: 9). Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme osallisuutta sosiaalipedagogisesta näkökulmasta.

Sosiaalipedagogisenkin keskustelun sisällä osallisuuden määritelmässä voidaan havaita poikkeavuuksia. Yleisesti hyväksyttyä on kuitenkin käsitellä ilmiötä siten, ettei teoreettinen tieto jää irralliseksi käytännön työstä. (Hämäläinen 2008: 13, Nivala & Ryyänen 2013: 9). Lisäksi osallisuus hahmotetaan suhdekäsitteenä (Hämäläinen 2008: 25, Nivala & Ryyänen 2019: 138). Tällä tarkoitetaan sitä, että osallisuus ilmiönä vaatii yksilön ja yhteisön, joiden välistä suhdetta tarkastellaan. Osallisuuteen voidaan hahmottaa kolme tärkeää rajapintaa, jotka ovat ympäröivä yhteisö, johon yksilö voi kuulua, yksilön mahdollisuudet toimia tässä yhteisössä, sekä yksilön subjektiivinen kokemus yhteisöön kuulumisesta ja siinä vaikuttamisesta (Hämäläinen 2008: 19–26, Nivala & Ryyänen 2013: 27).

Jotta osallisuuden yhteisöaspektia voi ymmärtää paremmin sosiaalipedagogisen perspektiivin kautta, on perehdyttävä siihen, mitä yhteisöllisyys on. Yhteisöllisyyden taustalla piilee ajatus syvemmästä suhteesta. Näin ollen samalla asuinalueella asuvat ihmiset eivät välttämättä täytä yhteisöllisyyden kriteerejä. Aidon yhteisön sisällä tulisi olla tasa-arvoisuutta ja vastavuoroisuutta. Lisäksi yhteiset tavoitteet ja niihin sitoutuminen

ovat aidon yhteisöllisyyden lähtökohtia. (Ryynänen 2009: 11.) Nuorten osallisuutta tutkiessa voimme siis hahmottaa yhteisön pienempänä kokoonpanona, jonka parissa toiminta tapahtuu, mutta myös laajempana yhteiskunnallisena kokonaisuutena, minkä parissa esimerkiksi poliittinen vaikuttaminen tapahtuu.

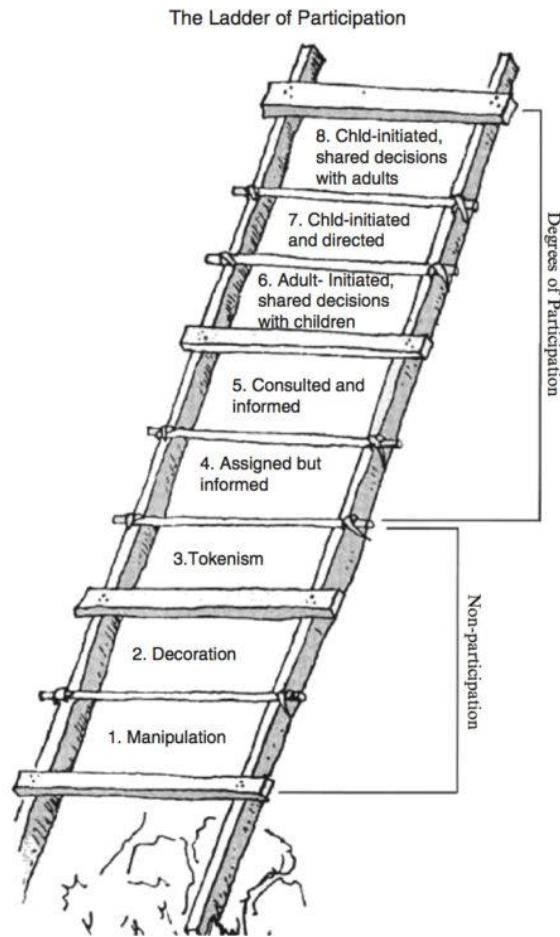
Nuorten osallisuutta tarkasteltaessa on hyvä huomata, ettei nuorten osallisuuden tukeminen ole täysin uusi ilmiö, vaan se on kulkenut mukana eri termein nuorten parissa tehtävän työn käytännön historiassa. Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta katsoen olennaista ei olekaan pelkästään nuorten osallisuuden tarkastelu ilmiönä, vaan siihen liittyy käytännön muuttaminen osallisuuden tukemiseksi. (Hämäläinen 2008:19–20.) Yhdeksi haasteeksi voikin muodostua kaikkien kolmen rajapinnan yhteensovittaminen. Esimerkiksi Nivala & Ryynänen (2013: 14) toteavat, että osallisuutta ei tule pitää annettavana asiana, vaan se voi muodostua myös luonnollisesti. Toisaalta osallisuus ilmenee myös yhteiskunnallisella tasolla, jolloin yhteisöllä on mahdollisuus vaikuttaa nuoren mahdollisuuksiin toimia yhteisössä (Hämäläinen 2008: 27).

Nuorten osallisuutta käsitellessä on tärkeä pohtia sitä, missä määrin nuoret ovat oikeutettuja olemaan mukana päätöksenteossa, joka heitä koskee. Päätöksenteon laadun voidaan nähdä olevan kulttuuri- ja paikkasidonnaista. (Hart 1992: 5.) Esimerkiksi erilaisissa perheissä nuoret saavat eri määrän vastuuta kodin yhteisistä tehtävistä, ja siitä saavatko he päättää milloin ja mitä he tekevät. Nuoruuden mahdollisuudet olla osallisena tukevat motivaatiota tuleviin projekteihin. Toisaalta on tärkeä huomioida, että on myös olemassa nuoren tulevaisuutta ajatellen haitallisia osallisuuden ympyröitä. (Hart 1992: 5.) Nuori voi siis olla osallisena sosiaalisissa verkostoissa, joiden toimintamallit ovat epäedullisia nuorelle, kuten rikollisuuteen painostava yhteisö.

5.3 Osallisuuden tasot

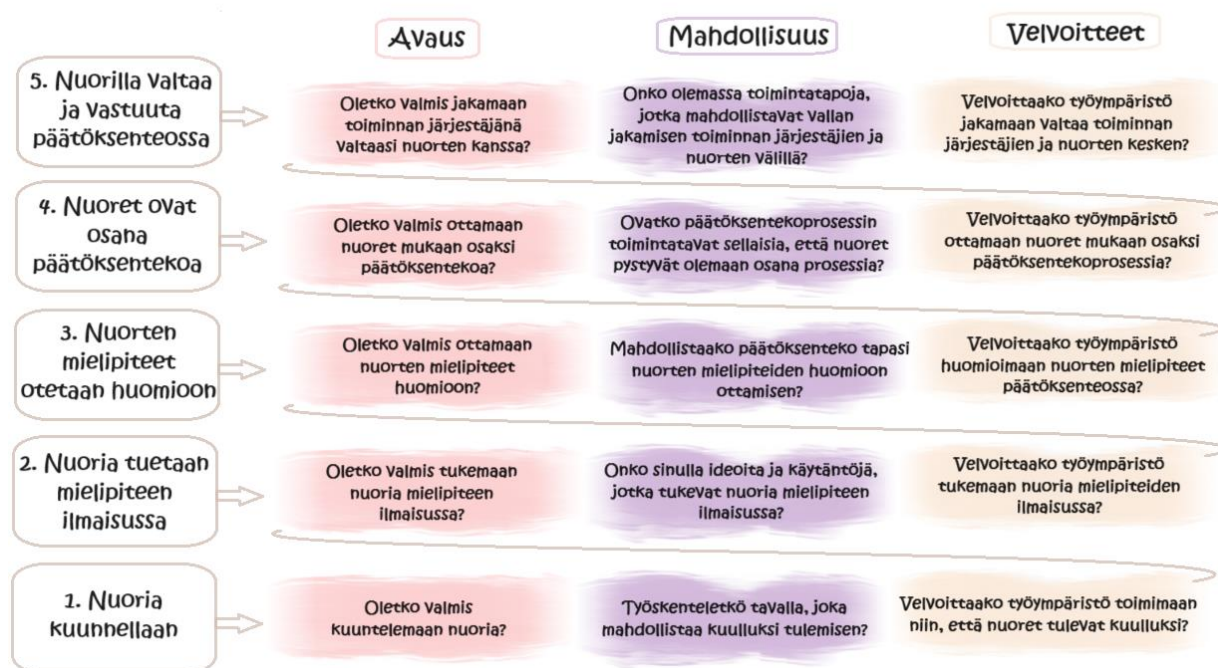
Osallisuutta voidaan tarkastella eri ulottuvuuksien ja tasojen kautta. Roger Hart (1992: 8–10) on esitellyt osallisuuden kahdeksan puitteita. Puitteet etenevät ylöspäin siten, että alemmilla portilla nuorella ei ole mahdollisuutta olla osallisena. Tasot ovat manipulaatio, dekoraatio ja tokenismi. Näillä tasoilla nuoren päätöksentekoa manipuloidaan, häntä hyödynnetään omien ideologioiden levittämisessä ja nuorille tarjotaan näennäinen tilaisuus mielipiteiden esittämiseen ilman todellista mahdollisuutta vaikuttaa. Tästä ylemmät tasot ovat karkeasti suomennettuna aikuisten ehdolla kuulluksi tuleminen, konsulttina toimiminen aikuisten projekteissa, päätösten tekeminen aikuisten projekteissa, omien projektien toteutus aikuisten tukemana sekä yhteistoiminnallisuuden

taso. Näin ollen nuorilla on taso tasolta osallisempi rooli, aluksi aikuisten johtamissa projekteissa ja päätöksissä sekä lopulta korkeammalla heidän omissa päätöksissään.

Kuva 2. Osallisuuden tikapuut (Hart 1992: 8).

Harry Shierin (2001: 107–117) malli pohjautuu Hartin mallista, ja hänen mukaansa lasten osallisuutta tukevalla toiminnalla on viisi tasoa, ja jokaisella tasolla toiminta jakaantuu kolmeen tilaan. Shierin mallia voi soveltaa nuoriin siten, että ensimmäisellä tasolla nuoria kuunnellaan. Toisella tasolla nuoria tuetaan ilmaisemaan omia mielipiteitään. Kolmannella tasolla nuorten mielipiteet huomioidaan. Neljännellä tasolla nuoret ovat osana päätöksentekoprosessia. Viidennellä tasolla nuorilla on valtaa ja vastuuta päätöksenteossa. Jokaisella tasolla voidaan hahmottaa “opening” eli avaus, jolla tarkoitetaan, esimerkiksi työntekijän valmiutta kuunnella nuoria. Tämän jälkeen on huomioitava mahdollisuudet, eli onko esimerkiksi työtapo sellainen, että se mahdollistaa nuorten äänen kuuluvuuden. Kolmantena on huomioitava velvoitteet, eli velvoittaako ympäröivä organisaatio toimimaan niin, että nuorten ääni tulee kuuluviin.

Kuva 3. Hahmottelemamme nuoriin sovellettu versio Shierin osallisuuden tasomallista

Mallit tarjoavat mahdollisuuden tarkastella osallisuuden toteutumista organisaatioiden sisällä. Toisin kuin Hartin mallissa, Shierin (2001: 107–117) malli ei tunnusta tasoa, jossa nuori olisi täysin itsenäinen päätöksenteon ja toteutuksen suhteen. Tämän vuoksi koemme Shierin mallin realistisempana lähtökohtana Ohjaamotalon sisällä toteutettavaan työpajatoimintaan. Shierin mukaan mallin tarkoitus ei ole siirtää vastuuta nuorille, vaan tarkoituksena on tarjota organisaatioille tapoja tarkastella ja kehittää toimintaansa. Näin organisaatio voi taso tasolta vahvistaa nuorten mahdollisuuksia olla osallisina. Meidän lähtökohtanamme opinnäytetyön toiminnan toteuttamiseen on se, että toimintamme keskittyy Shierin mallin mukaan kolmelle ensimmäiselle tasolle sekä kahteen ensimmäiseen tilaan. Näin ollen koitamme toiminnallamme synnyttää Espoon Ohjaamotalolla avauksen nuorten äänen kuulumiselle. Lisäksi pyrimme toteuttamaan toiminnan niin, että on realistista, että nuoret pystyvät ilmaisemaan mielipiteensä.

Emme kuitenkaan pysty vaikuttamaan tai ennustamaan, miten nuorten mielipiteet otetaan huomioon organisaatiossa. Tämän vuoksi toiminta rajoittuu kahteen ensimmäiseen tilaan, joissa ei vielä vaadita organisaatiotason linjauksia nuorten kuulemiseen. Samasta syystä toimintamme keskittyy kahdelle ensimmäiselle tasolle, sillä kolmanesta tasosta lähtien vaaditaan sitä, että organisaatiossa otetaan nuorten ajatukset huomioon. On kuitenkin huomioitavaa, että projektituotos toimitetaan Ohjaamotalolle

toiminnan jälkeen, ja sen tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa toiminnassa ja sen kehittämisessä. Tällöin toiminnalla on mahdollisuus olla avaavassa asemassa kolmanteen tilaan ja ylempiin tasoihin, mutta tämän opinnäytetyön toteutuksen aikana emme saa tietää tapahtuuko näin.

6 Eettiset lähtökohdat

Kehittämistehtävämme sisältää tutkimuksellisia piirteitä, minkä vuoksi pyrimme noudattamaan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita. Ennen kehittämistehtävän toteuttamista perehdyimme tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeisiin ihmiseen kohdistuvan tutkimukseen liittyen. On ensisijaisen tärkeää, että tutkittavien ihmisarvoa ja oikeuksia kunnioitetaan (Kohonen, Kuula-Luumi & Spoof 2019: 10). Ennen työpajan toteutusta haimme virallisen tutkimusluvan Espoon kaupungilta, joka mahdollisti tiedonkeruun kaupungin tiloissa tapahtuvassa toiminnassa. Lisäksi valmistelimme tutkittavan informaatio- ja suostumuslomakkeet, jotta työpajaan osallistuvat olisivat tietoisia omista oikeuksistaan ottaessaan osaa opinnäytetyöprosessiin. Tutkimusaineiston katsotaan sisältävän henkilötietoja, mikäli henkilö voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa aineiston tiedoista (Kohonen, Kuula-Luumi & Spoof 2019: 13). Tämän vuoksi pyrimme kiinnittämään erityistä huomiota, ettemme kerää tehtävän kannalta välttämättömiä tietoja, kuten esimerkiksi sukupuolta, tarkkaa ikää tai muita vastaavia tietoja, joista osallistuneet nuoret voitaisiin tunnistaa. Olemme myös huomioineet, että opinnäytetyöstä käy ilmi työpajan toteutuksen summittainen ajankohta sekä tarkka paikka, jotka yhdessä voidaan nähdä riskinä tunnistuksen suhteen.

Huomioimme toteutuksessa myös sen, että toinen kehittämistehtävän tekijöistä työskentelee yhteistyöorganisaatiossa. Mikäli nuoret tunnistavat hänet entuudestaan, tämä voi vaikuttaa työpajan etenemiseen. Tämä voi herättää nuorissa turvallisuuden tunnetta ja vaikuttaa siten, että nuoret kokevat tilanteen vähemmän jännittävänä. Työntekijän mahdollinen tunnettavuus voi myös aiheuttaa vastakohtaisia tuntemuksia nuorissa ja aiheuttaa esimerkiksi stressiä suoriutua työpajassa tietyllä tavalla. Nuoret voivat myös kokea painetta vastata tavalla, joka miellyttää organisaatiossa työskentelevää tekijää. Jälkimmäisen vuoksi pyrimme huomioimaan toteutuksessa nuorten mahdollisuuden käydä keskustelua ilman, että kuulemme nuorten puheenaiheet. Lisäksi huomioimme toimintatavoissamme, että nuoret kykenevät tuomaan esiin ajatuksiaan ja mielipiteitään ilman, että niitä voidaan suoraan liittää yksittäisiin henkilöihin. Toisaalta meidän on

myös huomioitava, että varautumisesta huolimatta tämä voi vaikuttaa yksittäisten nuorten halukkuuteen olla osana työpajan toteutusta sekä siihen, miten osallistujat toimivat työpajan aikana.

Yhtenä eettisenä näkökulmana opinnäytetyömme prosessissa toimii valtasuhteet. Yleisesti tutkimusasetelmissa, joissa tutkijan rooli on hakeutua tutkittavien luokse, muodostuu tilanne, jossa tutkijalla on valta-asema suhteessa tutkittavaan (Luomanen & Nikander 2017: 287–296). Pyrkimyksenämme on toimia siten, että kohtelemme osallistujia mahdollisimman tasavertaisesti sekä pyrkimättä painostamaan tai johdattelemaan heitä. Tämä näkökulma kiinnosti meitä erityisesti osallisuuden tasoteorioiden takia. Työpajoja toteuttaessamme meillä on kuitenkin aikuisina ja tutkimuksen toteuttajina päämääränä tuottaa tietoa, ja ohjata tilannetta siten, että nuorilla on mahdollisuus ymmärtää mitä tapahtuu. Toisaalta työpajoja vetäessä on myös rajattava ja ohjattava keskustelua ja toimintaa, jotta se pysyy olennaisissa asioissa. Näin ollen on riskinä, että työpajan tulokset jäävät Hartin (1992: 9–10) esittelemän tokenismin tasolle, jossa tarjoamme nuorille näennäisen mahdollisuuden vaikuttaa. Tällöin toimintaa voitaisiin esitellä sellaisena, että se on ollut nuoria osallistavaa, mutta todellisuudessa vain muodollisesti.

Tämän lisäksi tutkimusongelmamme lähtökohtana oleva haavoittuvuuden termi voidaan nähdä ongelmallisena. Joissain tapauksissa ryhmien asettaminen kyseisen termin alle saattaa itsessään altistaa näitä ryhmiä kohtelulle, joka entisestään vähentää heidän osallisuuden mahdollisuuksiaan. Mikäli haavoittuvaan ihmisryhmään suhtaudutaan liian varovaisesti heidän kanssaan tehtävä toiminta ja keskustelu voi rajautua liian kapeaksi. Toisaalta haavoittuviksi määritetyt henkilöt saattavat itse kaikota, mikäli he kokevat tietynlaisen stigmasta kumpuavan kohtelun epämukavana. (Luomanen & Nikander 287–296.) Tämän vuoksi pyrimme suhtautumaan haavoittuvuuteen enemmänkin riskitekiäjöiden kautta, huomioiden sen, että jokainen osallistuja on aina omalaatuinen yksilö. Tarkoituksenamme ei ole siis todistaa osallistujien haavoittuvaa asemaa, vaan ennemminkin tiedostaa riskitekiäjöiden olemassaolo erilaisten yksilöiden elämässä, jotta voisimme löytää tukevia tekijöitä riskien taustalle. Tästä syystä emme myöskään koe mielekkääksi painottaa nuorille, että työpajan aihe olisi kohdennettu juuri haavoittuvassa asemassa oleville, koska se voisi aiheuttaa ihmetystä siitä, että heidät olisi lokeroitu tietyn termin alle.

7 Työpajaprosessin kuvaus

Kehittämistehtävän tavoitteena on lisätä nuorten mahdollisuuksia olla osallisena Ohjaamotalon toimintaan, ja lähestymme tätä tavoitetta kartoittamalla nuorten näkemyksiä aiheeseen liittyen. Keräämme tietoa toteuttamalla toiminnallisen työpajan, jonka aikana osallistujilla on mahdollisuus kertoa kokemuksiaan ja näkemyksiään Ohjaamotalon nykyisestä toiminnasta osallisuuden toteutumisen näkökulmasta. Tämän lisäksi nuoret toteuttavat työpajassa askarrellen aineiston, jota hyödynnetään tutkimustietona. Valitsimme tiedon keräämisen menetelmäksi työpajan toteuttamisen, koska työpajatoiminnalla on yhteisiä tarttumapintoja kehittämistehtävämme tavoitteen suhteen. Koemme, että työpajatoiminnan avulla saisimme houkuteltua nuoret mukaan toimintaan. Nuoret pääsevät tuottamaan tuetusti oman aineiston. Toiminnan jälkeen raportoimme Ohjaamotalolle työpajan johtopäätöksistä, ja toimitamme heille tuotetun aineiston, jotta he voisivat hyödyntää nuorten ajatuksia toiminnan kehittämisessä.

Työpajan avulla voimme yhteiskehittämisen ideoinnin elementein kohdistaa huomion nimenomaan nuorten mielipiteisiin. Yhteiskehittämisellä ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää, mutta yhteiskehittämisen ytimeksi voidaan hahmottaa se, että palvelun käyttäjät otetaan mukaan palvelun kehittämiseen (Keskitalo & Vuokila-Oikonen 2021: 9). Ratkaisukeskeisessä yhteiskehittämisessä pyritään pienin askelin suuntaamaan katse tulevaisuuteen sekä korostetaan yhteistyötä ja palvelunkäyttäjän mahdollisuutta olla osallisena prosessissa (Vuokila-Oikonen 2021: 24). Hahmotamme työpajaprosessin sisältävän yhteiskehittämisen kanssa yhteisiä piirteitä, sillä tulemme toimimaan yhteistyössä nuorten kanssa palveluun liittyvien epäkohtien ja niihin tarvittavien ratkaisujen kartoittamiseksi. Myös Ohjaamotalossa yhteiskehittäminen koetaan tärkeäksi näkökulmaksi toiminnan jatkokehittämisessä.

Näemme työpajaan osallistumisen itsessään osallisuutta vahvistavana tekijänä, sillä nuoret pääsevät olemaan vuorovaikutuksessa sekä tuomaan omia mielipiteitään esiin siinä ympäristössä, jossa kehitystä pyritään toteuttamaan. Työpajalla voi siis olla nuorten osallisuuden kokemusta vahvistava vaikutus. Nuorten väliset keskustelut voisivat myös tukea erilaisten näkemysten syntyä, jolloin nuorten ideat voivat olla monipuolisempia kuin tilanteessa, joissa nuoret vastaisivat yksin ilman keskustelua. Samalla nuoret pääsevät harjoittelemaan omaan osallisuuteen liittyvien teemojen pohtimista sekä omien mielipiteiden esiin tuomista. Näemme myös työpajatoimintaan osallistumisen vapaaehtoisuuden olevan linjassa nuorten osallisuuden tukemisen kanssa, sillä tällöin nuoret saisivat itse päättää, miten he haluavat toimia.

Lisäksi käsittelimme aiemmissa kappaleissa sosiaalipedagogista yhteisöön kasvamista sekä osallisuuden yhteyttä toimijuuden muodostumiseen. Olennaista on se, että toimijuus rakentuu yhteisen toiminnan kautta (Nivala & Ryyänen 2019: 95). Työpaja voi tarjota mahdollisuuden kasvamiselle, sillä työpajassa nuoret toimivat keskenään vuorovaikutuksessa. Voimme myös ohjaajina tukea nuoria näissä vuorovaikutustilanteissa, jotta jokainen työpajaan osallistuva nuori voisi kokea ymmärtävänsä mistä on kyse, ja että he saisivat äänensä kuuluviin. Sosiaalipedagogisen lähestymistavan tulisi näkyä taustalla kaikissa työpajan kannalta tehdyissä valinnoissa. Ennen kaikkea se toimii kuitenkin meidän ohjaustyömme ohjenuorana, jotta voisimme toiminnan edetessä pyrkiä nimenomaan nuorten oman toimijuuden tukemiseen. Työpajassa voimme selvittää nuorten osallisuuden tiellä olevia haasteita, jotta niihin olisi mahdollista jatkossa puuttua. Näin ollen näemme työpajan hyvänä menetelmänä nimenomaan sosiaalipedagogisten lähtökohtien toteutumisen kannalta.

7.1 Suunnitelma työpajasta

Tutkimussuunnitelman mukaan työpajaosuus toteutetaan kertatoteutuksena Espoon mielenterveysyhdistyksen järjestämässä Olotilassa Espoon Ohjaamotalolla. Aineiston tuottamiseen valikoituvat ne nuoret, jotka ovat toteutuspäivänä paikalla ja haluavat ottaa osaa toimintaan. Perustelemme tarkoituksenmukaista kohdejoukon valintaa kehittämistehtävän laadullisuuden, resurssien sekä työpajamaisen toteutustavan vuoksi. Emme myöskään selvitä toimintaan osallistuvien nuorten taustaa haavoittuvuuden näkökulmasta enempää, sillä mielestämme Ohjaamotalon toimintaan osallistuminen riittää viitteeksi siitä, että nuorilla on elämässään haavoittuvuuden osatekijöitä. Haavoittuvuuden näkökulman huomioidaksemme ja henkilötietoja suojataksemme emme myöskään tiedustele nuorilta taustasyitä Ohjaamotalon palveluihin hakeutumisesta.

Hahmotamme Ohjaamotalon nonformaalina kasvatuksenympäristönä, jossa nuorten toimijuutta pyritään vahvistamaan. Aiemmissa kappaleissa käsittelimme osallisuuden rajapintoja, jotka jakautuvat karkeasti yhteisöön, yksilön mahdollisuuteen toimia tässä yhteisössä sekä yksilön kokemukseen yhteisöön kuulumisesta (Hämäläinen 2008: 19–25, Nivala & Ryyänen 2013: 27). Toteuttamassamme työpajassa voitaisiin nähdä, että Ohjaamotalo on yhteisö, ja toteuttamamme työpaja olisi yksi mahdollisuus lisää nuorille kokea osallisuutta tässä vallitsevassa yhteisössä. Pyrimme toiminnassa huomioimaan sosiaalipedagogiset lähtökohdat sekä toimimaan jokaisen nuoren toimijuutta kunnioittaen. Työpajassa mahdollistuisi yhteinen toiminta, mikä on Nivalan & Ryyäsen (2019:

95) mukaan yksi toimijuuden luonnollisista ilmentymistä osana osallisuuden muodostumista.

Kuten mainitsimme, aiempien tutkimusten mukaan (ks. Haikkola, Määttä, Toiviainen & Uusikangas 2020: 111) nuoret ovat erityisesti esittäneet toivetta kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta heille suunnatuissa palveluissa. Yhteiskehittämisen ja osallisuuden tukemisen avulla pyrimme työpajan aikana vahvistamaan kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen tunnetta työpajaan osallistuvien nuorten keskuudessa. Koemme, että pystymme luomaan nuorille tilan, jossa heidän näkemyksensä kuullaan ja heidän mielipiteensä kohdataan tärkeää tietoa tarjoavina ja merkityksellisinä. Kuulluksi tulemisen lisäksi myös vapaaehtoisuuden aspekti työpajassa voisi tukea kuulluksi tulemisen kokemusta ja nuoren mielipiteen huomioimista.

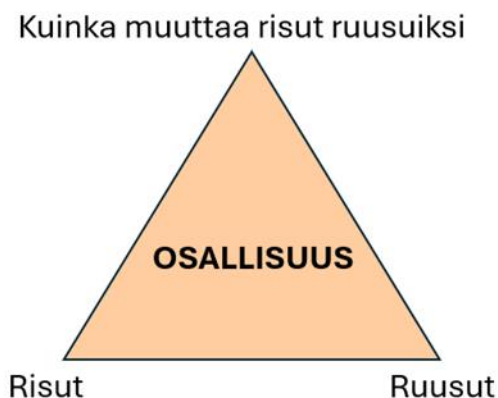
Nuorille suunnatun työpajan, jonka tarkoituksena on tukea osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, tarvetta voidaan perustella myös lakiperustein. Nuorisolaki, joka ohjaa myös Ohjaamoissa tehtävää työtä, määrittelee sekä nuorisotyötä että nuorille suunnattuja palveluita. Muutamina lain tärkeimmistä tavoitteista ovat nuorten osallisuuden, kasvun ja yhteisöllisyyden tukeminen sekä yhdenvertaisuuden edistäminen (Nuorisolaki 1§). Toiminnallisen työpajan kautta pyrimme tukemaan osallisuuden kehittymistä sekä samalla yhteisöllisyyden syntymistä nuorten keskuudessa työpajan aikana. Mielestämme työpajan tarvetta lakiperusteisin syihin vedoten ei kuitenkaan ole välttämätöntä selittää nuorille itselleen, elleivät he niin toivo. Lakipykäliin vetoaminen voisi aiheuttaa sen, että työpajan toteutuksen syyt ja taustatarve eivät tuntuisi nuorten mielestä helposti lähestyttävältä, eikä sen tarkoitus heidän elämäänsä koskettavalta. Halusimme, että tunne työpajaan osallistumisesta tuntuisi mahdollisimman matalan kynnyksen toiminnalta.

Suunnitelman mukaan työpaja tulee jakautumaan karkeasti neljään osaan. Ensimmäiseksi pohjustamme aiheen nuorille. Aiheen pohjustuksen aikana esittelemme nuorille aikaisempaa tietopohjaa sekä työpajan tulosten käyttötarkoitusta tulevaisuudessa. Tämän jälkeen työpajaan osallistuvat nuoret jakautuvat parikeskusteluihin, joiden aikana he pääsevät keskustelemaan aiheesta aihetta pohjustavien kysymysten avulla. Tämän jälkeen tarkoituksenamme on toteuttaa aineisto eli kehittelemämme osallisuuden kolmio, johon nuoret pääsevät kirjaamaan sekä ajatuksiaan osallisuuden toteutumisesta että kehitysideoitaan. Lopuksi reflektioimme koko ryhmän kanssa työpajan sisältöä kokonaisuutena.

Aihetta pohjustavat kysymykset keskittyivät nuorten kokemuksiin Ohjaamotalon palveluissa sekä siihen, minkälaisia mielikuvia ja toiveita nuorilla on palveluiden toiminnasta.

Pohjustavien kysymysten tarkoituksena on auttaa nuoria keskustelun rakentamisessa ja aiheeseen orientoitumisessa. Kysymykset etenevät niin, että aluksi selvitetään, miten nuoret hahmottavat osallisuuden käsitteen ja minkälaisia mielikuvia se tuottaa heissä. Tässä keskustelun vaiheessa pyrimme ohjaajina huolehtimaan keskustelun kautta, että nuoret hahmottavat osallisuuden liittyvän heidän kokemuksiinsa ja vaikutusmahdollisuuksiinsa. Tämän jälkeen edetään kysymyksiin, jotka liittyivät Ohjaamotalon sisällä vaikuttaviin tekijöihin, esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tunteen rakentumiseen, työntekijöiden kohtaamiseen sekä turvallisen tilan syntymiseen liittyen. Näiden kysymysten avulla pyritään tukemaan nuoria pohtimaan ja muistelemaan heillä olevia Ohjaamotaloon liittyviä kokemuksia. Pyrkimyksenämme on myös kartoittaa, millaiset tekijät estävät osallisuuden syntymistä tällä hetkellä Ohjaamotalon toiminnassa. Lisäksi halusimme tietää kysymysten avulla, millaisia asioita nuoret haluaisivat muuttaa. Työpajan aihetta pohjustavat kysymykset kokonaisuudessaan löytyvät liitteestä 1.

Aihetta pohjustavien kysymysten jälkeen nuorten on tarkoitus toteuttaa osallisuuden kolmio. Nuoret täyttävät ajatuksiaan tarralapuille, jotka liitetään niille tarkoitettuun kohtaan kartongille piirrettyyn kolmioon. Kolmiossa huomioidaan kolme kohtaa, jotka vaikuttavat osallisuuden rakentumiseen käytännössä. Vasempaan alakulmaan kirjataan ylös niitä asioita, joihin nuoret kaipaavat muutosta osallisuuden nykyisen toteutumisen suhteen. Oikeaan alakulmaan kirjataan niitä asioita, jotka tukevat jo tällä hetkellä osallisuuden kokemuksen muodostumista. Kolmion yläkärkeen listataan nuorten ajatuksia siitä, miten muutosta kaipaavia asioita voitaisiin kehittää sekä miten tukea niitä asioita, jotka toimivat jo tällaisenaan hyvin. Nuoret saisivat hyödyntää kolmion täyttämässä keskustelussa esiin nousseita teemoja, minkä lisäksi he saavat lisätä myös muita aihepiiriin liittyviä ajatuksiaan. Kolmiota täyttäessä emme siis puutu tarralappuihin täytettävään ajatuksiin, vaikka ne ei eivät lähtökohtaisesti liittyisikään keskusteluissa ylös nouseviin teemoihin. Annamme nuorille vapaan työskentelyn ja oman mielipiteen ilmaisun mahdollisuuden, etteivät nuoret kokisi painetta vastata mahdollisten olettamuksien mukaan.

Kuva 4. Malli työpajassa tuotetusta osallisuuden kolmiosta

Työpajan taustalla on pyrkimys synnyttää Shierin (2001: 111) osallisuuden tasomallin mukainen avaus nuorten äänen kuulumiselle. Näkemyksemme mukaan toimintamme lähtökohdat työpajan toteutuksessa täyttävät mallin kolmen ensimmäisen tason avaukset, sillä olemme valmiita kuulemaan nuoria, tukemaan heitä mielipiteen ilmaisussa sekä ottamaan nuorten mielipiteet huomioon. Kolmion avulla pyrimme luomaan nuorille mallin toisen tilan mukaisen mahdollisuuden tulla kuulluksi, ilmaista mielipiteensä ja saattaa ne päätöksentekijöiden huomioon. Lisäksi pyrimme tukemaan nuoria mielipiteen ilmaisussa siten, että nuorten olisi realistista ilmaista omat mielipiteensä. Tämän takia hyödynnämme työpajassa pohjustavia kysymyksiä, jotta ne toimisivat työkaluna, joka tukisi nuorten mielipiteiden sanoittamista. Lisäksi toiminnassa käytettävien tarralappujen tarkoituksena on, että nuorilla olisi mahdollisimman pieni kynnys kirjata omat ajatuksensa ylös ilman pelkoa siitä, että heihin kohdistuu yksilöityä painetta vastata tietyllä tavalla.

7.2 Työpajan toteutus

Toteutuspäivänä esittäydyimme ja kerroimme Espoon Ohjaamotalon Olotilassa paikalla oleville nuorille mahdollisuudesta osallistua järjestämäämme työpajaan. Esittelimme aiheen ja toteutuksen suullisesti sekä esitimme mahdollisuuden osallistua työpajaan ilta-päivän aikana. Tämän jälkeen työpajan toteutukseen halukkaat nuoret tutustuivat informaatio- ja suostumuslomakkeisiin ja allekirjoittivat ne. Työpajaan osallistui kuusi nuorta. Olimme jakamassa nuoria parikeskusteluihin, mutta päädyimme muuttamaan keskustelut kahden ryhmän keskusteluiksi nuorien pyynnöstä. Muutoksen takana oli nuorten ilmaisema ajatus, että parikeskustelut olisivat stressaavampia kuin kolmen hengen ryhmäkeskustelut. Tämän jälkeen kolmen hengen ryhmät menivät eri puolille

huonetta. Jaoimme kolmen hengen ryhmille aihetta pohjustavat kysymykset, ja opas-
timme heidät alkuun.

Nuoret aloittivat käymään läpi pohjustavia kysymyksiä. Ohjeina oli, että pohjustavat kysymykset olisivat sitä varten, että nuorten olisi helpompi lähteä pohtimaan aihetta, mutta nuorilla oli myös lupa keskustella aiheesta vapaasti, mikäli heräisi ajatuksia, jotka poikkeaisivat kysymysten sisällöstä. Tämän jälkeen seurasimme ryhmien keskusteluja, ja välillä osallistuimme mukaan keskusteluun, mikäli vaikutti, että nuorilla oli vaikeuksia ymmärtää kysymyksiä tai muuten jatkaa keskustelua. Erityisesti keskustelujen alussa olimme aktiivisemmassa roolissa, jotta pystyimme varmistumaan siitä, että jokainen nuori ymmärsi, mitä osallisuuden käsitteellä tarkoitetaan. Nuoret lähtivät mukaan keskusteluun aktiivisesti, ja heille nousi heti ajatuksia osallisuuteen liittyen. Nuorten keskustelut etenivät valtaosin kysymyslomakkeen mukaisesti. Heidän keskusteluissaan tuli ilmi myös laajempia aiheita osallisuuden teemaan liittyen.

Ryhmäkeskustelujen jälkeen nuoret saivat aloittaa osallisuuden kolmion kokoamisen. Näytimme nuorille tilassa olleen pöydän, minkä ääreen olimme laittaneet ison kartongin, jolle nuorten oli tarkoitus koostaa osallisuuden kolmio. Jaoimme ryhmissä oleville nuorille tarralappuja, joille he pääsivät kirjaamaan ylös keskusteluissa esiin nousseita ajatuksiaan joko ryhmänä tai itsenäisesti. Kolmion vasempaan alakulmaan nuoret kirjoittivat asioista, joiden tulisi muuttua osallisuuden paremman toteutumisen suhteen. Oikeaan alakulmaan nuoret kokosivat tarralappuja asioista, mitkä ovat jo hyvin ja mitä tulisi säilyttää. Kolmion kärkeen sen sijaan laitettiin ehdotuksia siitä, miten muutettavia asioita voitaisiin lähteä muuttamaan. Nuorten kirjoittaessa näkemyksiään tarralappuihin pyrimme antamaan heille tilaa, jotta he eivät ajattelisi, että seuraisimme tarkkaan, kuka kirjaisi mitään. Toisaalta pyrimme kuitenkin olemaan läsnä, mikäli nuorilla nousisi kysymyksiä liittyen aiheeseen tai mikäli he kaipaisivat muuten apua. Kolmiota kootessa molempien ryhmien nuoret pääsivät näkemään toistensa keskusteluissa heränneet ajatukset, ja heillä oli myös mahdollisuus keskustella aiheesta vapaamuotoisesti keskenään.

7.3 Nuorten kokemukset osallisuuden toteutumisesta Ohjaamotalolla

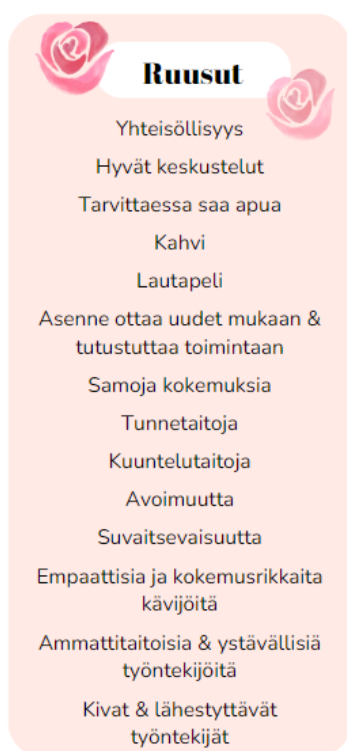
Kehitystehtävämme metodina hyödynsimme työpajaa, jonka avulla pyrimme selvittämään nuorten ajatuksia osallisuuteen liittyen. Olotilassa järjestettyyn työpajaan osallistui kuusi nuorta. Nuoret pohtivat ja analysoivat tuetusti osallisuuden teemaa suhteessa Ohjaamotalon toimintaan. Nuoret lähestyivät aihetta työpajassa hyödynnetyn osallisuuden kolmion näkökulmien kautta. Näin ollen keskusteluissa pyrittiin löytämään asioita, jotka tukevat tällä hetkellä osallisuuden muodostumista, mitkä eivät ja miten näihin molempiin voitaisiin vaikuttaa. Työpajaan osallistuneet kuusi Olotilan nuorta jaettiin kahteen ryhmään, joissa he keskustelivat aiheesta ja kokosivat tämän jälkeen ajatuksensa osallisuuden kolmioon. Osallisuuden kolmion vastausten taustalla olivat nuorten käymät keskustelut aiheesta, jotka olivat laajempia kuin lopulliseen kolmioon kirjatut ajatukset.

Kuva 6. Osallisuuden kolmion vastaukset

Valtaosa nuorten kokemuksista pohjautuivat nimenomaan Olotilassa tapahtuneisiin kohtaamisiin ja siellä syntyneisiin kokemuksiin. Osalla nuorista oli kuitenkin kokemuksia myös muista Ohjaamotalon palveluista sekä toisten kaupunkien Ohjaamoista. Nuoret jakoivat valtaosin kokemuksen siitä, että Ohjaamotalo, ja erityisesti Olotila, nähtiin

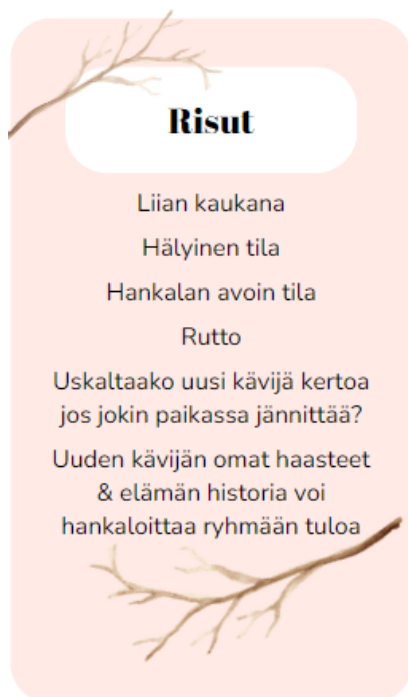
yhteisöllisenä paikkana, jossa voi kohdata muita vastaavanlaisia kokemuksia läpikäyneitä nuoria, tulla kuulluksi ja saada tarvittaessa apua. Nuoret kuvailivat työntekijöitä empaattisiksi, ammattitaitoisiksi sekä ystävällisiksi. Vaikka toimintaan osallistuneet nuoret kokivat toiminnan osallisuutta tukevana, he toivat esiin suullisissa pohdinnoissaan myös ajatuksia siitä, miten voitaisiin ottaa huomioon erilaiset ihmiset, jotka eivät ole vielä uskaltaneet Ohjaamotalon toimintaan mukaan. Nuorten näkemyksen mukaan osallisuuden muodostumista voitaisiin entisestään tukea ohjattujen keskustelujen avulla. Keskusteluissa nostettiin esiin esimerkiksi ajatus siitä, että työntekijät voisivat ohjata uusia tulokkaita mukaan ryhmään ja keskustella ryhmän muodostumisen vaiheista yhteisesti. Lisäksi nuoret pohtivat mahdollisuutta siihen, että työntekijät kävisivät välillä keskustelemassa tavoitteellisesti nuorten kanssa heidän kokemuksistaan, ajatuksistaan ja mahdollisista ryhmän sisällä syntyneistä konflikteista.

Kuva 7. Osallisuuden kolmion vastaukset, ruusut

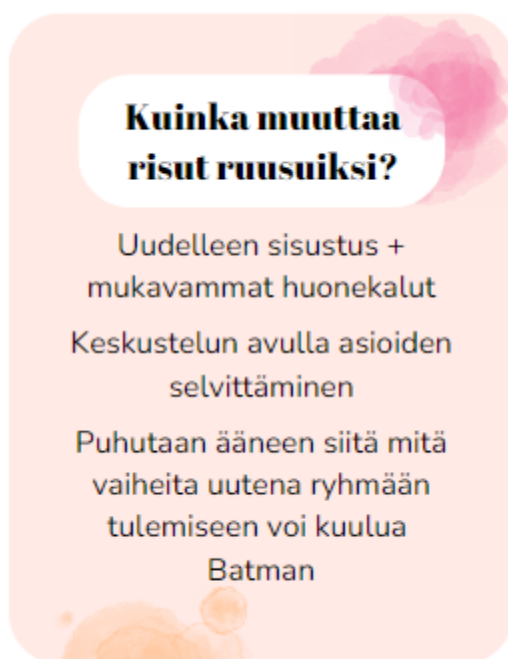
Lisäksi nuoret kokivat, että Espoon Ohjaamotalon tiloissa oli tekijöitä, jotka vaikuttivat osallisuuden kokemuksen muodostumiseen. Esimerkiksi tiloista saatava kahvi ja mahdollisuus pelata lautapelejä nähtiin osallisuutta tukevinä tekijöinä, sillä niiden koettiin tekevän tilasta kodikkaamman. Toisaalta nuoret kertoivat, että tilan asettelu, hälyisyys ja avoimuus saatettiin kokea ahdistavana. Nuoret nostivat esiin kokemuksen siitä, että etenkin ensimmäisenä saapumiskertana avoimuus voidaan kokea ahdistavana, mikä

voi vaikuttaa siihen, että joku ei uskalla tulla sisään tai mahdollisesti palata tulevaisuudessa. Nuoret esittivät ratkaisuksi tilojen uudelleensisustamista ja uusien huonekalujen hankkimista. Nuorten mielipiteistä nousi esiin myös Ohjaamotalon liian kaukainen sijainti osallisuutta heikentävänä tekijänä. Tähän liittyen nuoret eivät tuoneet esiin kehitysehdotuksia.

Kuva 8. Osallisuuden kolmion vastaukset, risut

Osallisuuden kolmion kirjalliset vastaukset sisälsivät myös pari vastausta, joiden sisältöä ei ole avattu laajemmin kirjallisesti, kuten "batman" ja "rutto". Nämä vastaukset herättivät nuorten välillä luovaa keskustelua esimerkiksi siitä, että Ohjaamotalolla voitaisiin ottaa käyttöön Batman-robotti, joka neuvoisi Ohjaamotalolle tulevia uusia nuoria. Nuoret ideoivat, että robotti voisi tarjota vastauksia kysymyksiin, jotka mietityttävät uutta tulijaa. Näin ollen uuden tulijan ei tarvitsisi aluksi uskaltaa kysyä henkilökunnalta mitään, mikäli sosiaalinen kanssakäyminen ja uudet tilanteet tuntuisivat vaikealta. Kyseiset vastaukset jättivät kuitenkin enemmän tulkintavaraa kuin vastaukset, jotka on selitetty tekstin avuin auki.

Kuva 9. Osallisuuden kolmion vastaukset, risut ruusuiksi

7.4 Haasteet työpajan toteutuksessa

Matalan kynnyksen työpajan riskinä oli, että nuoret eivät haluaisi osallistua työpajan toteutukseen. Emme kuitenkaan halunneet tehdä esimerkiksi ennakoilmoittautumista vaan pitää työpajan avoimena ja vapaavalintaisena sen alkuun asti. Lähestyimme tätä haastetta huomioiden eri näkökulmia. Huomioimme Ohjaamotalon työntekijöiden kommentit siitä, miten Olotilassa usein toimitaan. Työntekijöiden mukaan myöskään Olotilan toimintaan ei lähtökohtaisesti tarvitse ilmoittautua etukäteen, vaan sinne voi tulla paikalle silloin, kun itselle sopii, joten halusimme pitää tämän saman periaatteen myös työpajaa toteuttaessamme. Tämän pohjalta päätimme, ettemme kerää sitovia osallistujamääriä ennen toteutuspäivää, vaan keskittyisimme niihin nuoriin, jotka olisivat tuolloin paikalla. Toisenlaisen ryhmän kanssa tällainen tapa ei olisi välttämättä toiminut. Olotilan kohdalla arvioimme, että tämä madalsi toimintaan osallistumisen kynnystä. Lisäksi huomioimme ulkoisia tekijöitä, ja päädyimme alun perin siirtämään työpajan toteutusta julkisen liikenteen lakkoilun takia, jotta voisimme varmistaa, että mahdollisimman moni nuori pääsisi toteutuspäivänä paikalle.

Työpajan toteutuspaikkaan liittyi myös haasteita. Espoon Ohjaamotalolle on Olotilan aikana vapaa pääsy, mikä madaltaa nuorten kynnystä tulla paikalle. Toisaalta työpajan toteutuksen kannalta tämä osoittautui haasteelliseksi, sillä meillä ei ollut omaa rauhal-

lista tilaa, jossa olisimme voineet keskittyä pelkästään työpajaan toteuttamiseen ja siihen osallistuneisiin nuoriin. Nuoret, jotka eivät halunneet osallistua työpajaan, olivat siis tilassa läsnä. Toteutuspaikkana avoin tila siis aiheutti myös monta erilaista tilannetta samaan tilaan, ja työpajan osallistuneen ryhmän ohjaaminen oli ajoittain haasteellista. Lisäksi työpajan aikana tilaan muodostui ulkopuolinen poikkeustilanne, joka vaikutti siihen, että jouduimme soveltamaan työpajan kulkua ja rakennetta.

Työpajan aikana nuoret kommentoivat, että aihetta pohjustavat kysymykset vaikuttivat lähtökohtaisesti negatiivisilta. Nuoret sanoivat kysymysten sävyn aiheuttavan heissä jopa ahdistusta. Kysymysten kohdalla tarkoituksenamme oli alun perin käyttää mahdollisimman objektiivista kieltä, ettemme johdattelisi nuoria liikaa suuntaan tai toiseen. Kommentti lisäsi kuitenkin ymmärrystämme kyseisen kohderyhmän huomioon ottamisessa. Tästä syystä riskinä olisi voinut olla, että nuoret vastaisivat kysymyksiin negatiivisen sävyn johdattelemina. Toteutuksen aikana pystyimme kuitenkin keskustelemaan nuorten kanssa aiheesta varmistaaksemme, ettei tarkoituksenamme ollut johdatella vastaamaan millään tietyllä tavalla. Pyysimme, että nuoret vastaavat sellaisella tavalla, mikä kuvastaisi heidän omaa suhtautumistaan aiheeseen. Ilmaisimme, ettei meillä ollut työpajan toteuttajina tarkoituksena johdatella nuoria ajattelemaan, että Ohjaamotalon toiminnassa olisi jotain vikaa tai kehittämisen tarvetta.

8 Johtopäätökset

Työpajaan osallistuneista nuorista koostuvien ryhmien sisäisissä keskusteluissa nousi esiin monipuolisesti samantapaisia teemoja ja näkemyksiä. Työpajaan osallistuneiden nuorten yleinen käsitys oli, että Ohjaamotalon toiminta on jo tällaisenaan tukenut heidän osallisuuden rakentumistaan. Lisäksi nuoret kertoivat asioista, joiden säilyttäminen olisi heistä tärkeää, jotta kokemus Ohjaamotalolta saadusta tuesta pysyisi yhtä hyvänä. Erityisesti nuorten kokema yhteisöllisyys Olotila-toiminnassa sekä helposti lähestyttävät ja empaattiset työntekijät tukivat osallisuuden kokemusta nuorten mukaan. Lisäksi nuoret toivat esiin samojen kokemusten, avoimuuden ja suvaitsevaisuuden luovan osallisuuden kokemusta toiminnassa. Nuorten osallisuutta lisäsivät myös kahvi ja lautapelit, joiden koettiin lisäävän erityisesti tilaan mukavuuden tunnetta.

Työpajan aikana nuoret löysivät kuitenkin myös tekijöitä, joiden kehittämisen avulla osallisuuden kokemusta Ohjaamotalolla voitaisiin kehittää nykyisestä. Osallisuutta heikentävinä tekijöinä nuoret näkivät Ohjaamotalon liian kaukaisen sijainnin, hälyisen ja liian avoimen tila sekä uuden kävijän mahdolliset ryhmäytymiseen liittyvät haasteet.

Nuoret kaipasivat myös työntekijöiltä uudenlaista lähestymistapaa ryhmäytymisvaiheessa. He toivat esiin tarpeen keskustella ryhmään kuulumisesta ja yhteisestä keskustelusta vetäjän johdolla. Lisäksi nuoret kaipasivat työntekijöiltä enemmän tavoitteellista keskustelua Olotilan kävijöiden kanssa, jossa käytäisiin läpi niin heidän kuulumisiinsa kuin myös heidän elämäntilannettaan yleisesti sekä käsiteltäisiin mahdollisia ryhmän sisäisiä konfliktitilanteita.

Osallisuuden kolmio siis keräsi metodina vastauksia niihin kysymyksiin ja aiheisiin, joihin sen oli pyrkimyskin vastata eli osallisuuden nykyiseen toteutumiseen sekä sen kehittämiseen liittyviin ehdotuksiin. Työpajan vaiheet etenivät suunnitelman mukaisesti, vaikka reflektiolle varattu osuus jäi toteutuksessa vajaaksi poikkeustilanteesta syntyneen hämmennyksen vuoksi. Yhteiskehittämisen elementit, osallisuuden tukeminen sekä sosiaalipedagogiset arvot näkyivät toteutuksen eri vaiheissa. Työpajassa isossa roolissa toimi siinä syntyneet luonnolliset vuorovaikutussuhteet, jotka mahdollistivat sekä yhteisen toiminnan että toimintatapojen muuttamisen työpajan aikana nuorten osallisuuden kokemusta mukailevaksi. Työpajassa saatiin aikaiseksi muodostettua työpajaan osallistuneille nuorille tilaisuus omien mielipiteidensä ilmaisuun ja toimintaan mukaan lähtemiseen. Lisäksi nuorten kehitysehdotukset välitettiin Ohjaamotalon työntekijöille tulevaisuutta varten.

9 Pohdinta

Sekä nuorten tämänhetkinen yhteiskunnallinen tilanne että osallisuuteen ja haavoittuvuuteen liittyvät eri tekijät ovat antaneet paljon uutta tietoa ja uusia näkökulmia opinnäytetyöprosessin aikana. Näkemyksemme mukaan sosionomin on tärkeää tietää sekä ympäröivästä yhteiskunnallisesta tilasta, jossa työtä tehdään sekä siihen liittyvistä asiakkaan tukemisen keinoista, esimerkiksi juuri hänen osallisuutensa tukemisesta. Nykyaikainen yhteiskunta on nopeasti muuttuva niin säädösten, lakien kuin ihmisten tarpeidenkin muuttuessa, ja sosiaalialalla muutos on näin myös väistämätöntä. Mahdolliset yhteiskunnalliset ja yhteisöä koskevut haasteet ovat liitännäisenä myös yksilön kasvun ja osallisuuden tukemiseen, jossa sosionomin työnkuvalla on iso rooli.

Opinnäytetyöprosessin aikana myös oman alan kompetenssit nousivat esiin, erityisesti sosiaalialan eettinen osaaminen sekä kriittinen ja osallisuutta edistävä osaaminen (Sosiaalialan AMK-verkosto 2023). Osallisuuden eri tasoja tarkastellessamme sekä työpajaa toteuttaessamme nuoria ympäröivien valtarakenteiden merkityksen ja vaiku-

tuksen arvioiminen nousi esiin. Nämä huomioon ottaen pystyimme esimerkiksi perustelemaan, millä tasolla pystyimme tuomaan nuorten näkemyksiä ja mielipiteitä esiin, ja mitä vaikutusta niillä voisi olla Ohjaamotalon toiminnan kehittämisessä. Osallisuuden teorian soveltaminen tuki työpajan toteutusta. Sosiaalialan eettisen osaamisen kompetenssiin kuuluu esimerkiksi haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen aseman edistäminen (Sosiaalialan AMK-verkosto 2023). Koemme, että nuorten oman äänen esiin tuominen heidän elämänsä tukemiseen tarkoitettussa palvelussa tukee heidän haavoittuvan aseman edistämistä. Lisäksi haavoittuvuuden aspektien tiedostaminen sekä nuorten kanssa tehtävässä työssä että myös yleisesti kaikissa sosiaalialan tehtävissä on merkityksellistä tulevaisuuden työnkuvassamme.

9.1 Ajatuksia työpajan toteutuksesta ja vaikutuksista

Työpajaan osallistuneet nuoret vaikuttivat olevan kiinnostuneita ottamaan osaa toimintaan sekä pääsemään osaksi heitä koskettavaa keskustelua. Työpajan päätteeksi Olo-tilasta vastaava ohjaaja totesi, että saimme yllättävän paljon osallistujia mukaan toimintaan, jossa vaadittiin informaatio- ja suostumuslomakkeiden läpikäyntejä. Nuoret keskustelivat monipuolisesti eri teemoista ja jakoivat kokemuksiaan. Keskustelujen monipuolisuus ei kuitenkaan välttämättä välittynyt täysin tarralappujen kautta osallisuuden kolmioon. Katsomme silti, että saavutimme asettamamme tavoitteet, joissa oli pyrkimys kartoittaa nuorten ajatuksia osallisuuden tukemiseen liittyen ja välittää niitä eteenpäin Espoon Ohjaamotalon henkilökunnalle. Lisäksi koimme onnistuneemme siinä, että työpajan toteutus tukeutui hyödyntämäämme teoriapohjaan, eivätkä keskustelut jääneet teoriasta irrallisiksi.

Osallisuuden kolmion toteuttamiseen liittyi omat haasteensa. Kun nuoret voivat kirjoittaa tarralappuihin mitä tahansa, syntyy riski siitä, että nuorten vastauksia tulkitaan väärin. Esimerkiksi risut kohtaan kirjattu ”rutto” voitaisiin tulkita pilailuna tai luovana tapana kuvailla korona-aikaa ja sen tuomia haasteita. Tämä korosti työpajan reflektointiosuuden merkityksellisyyttä, mikä jäi toteutuksessamme vajaaksi. Toisaalta reflektointiosuudesta raportointi jäi meidän vetäjien vastuulle, joka myös voi altistaa virhetulkintoille. Voidaankin pohtia tällaisen toimintatavan hyödyntämistä ja sitä, minkälaisia vaihtoehtoja nuorten mielipiteiden ilmaisemiseen voitaisiin hyödyntää, jotta nuorilla olisi todellinen Shierin (2001: 111) toisen tason mukainen mahdollisuus mielipiteiden ilmaisuun.

Työpajatoimintaa toteuttaessamme meidän oli tärkeää tarkastella rooliamme ohjaajina, jotta työmme sosiaalipedagogiset lähtökohdat täytyisivät. Olimme lähtökohtaisesti asiantuntijan roolissa, jolloin toimintamme taustalla vaikuttivat omat tavoitteemme, aiempi

teoriapohjamme sekä valta-asemamme. Toisaalta meidän oli huomioitava nuorten oma asiantuntijuus heidän omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Tämä näkyi työpajatoiminnassa konkreettisesti siten, että annoimme nuorille tilaa ja aikaa ilmaista mielipiteitään sekä kyselimme heiltä selkeyttäviä kysymyksiä. Otimme myös nuorten toiveet toiminnan edetessä huomioon, emmekä pitäneet kiinni alkuperäisistä suunnitelmista pelkän periaatteen vuoksi. Olimme esimerkiksi ajatelleet kysymysten olevan objektiivisia, mutta kommentti sai meidät ymmärtämään, että se, mitä me ajatellemme objektiivisena, ei välttämättä ole sitä toisen kokemana tai lukemana.

Pääosin nuorten antamat näkemykset ja toiveet liittyivät Olotilan toimintaan, josta suurimmalla osalla heistä oli eniten kokemusta. Esimerkiksi ryhmään tulemiseen liittyvä keskustelu liittyi enemmän Olotilan toimintaan kuin Ohjaamotalon tarjoamiin muihin palveluihin. Myös uusiin kävijöihin liittyvät nuorten antamat 'risut' olivat suunnattu enemmän Olotilan toimintaan kuin Ohjaamotalon muihin palveluihin. Tämä oli kuitenkin ymmärrettävää, sillä suurimman osan työpajaan osallistuneiden nuorten kokemukset Ohjaamotalosta liittyivät ainoastaan Olotilassa tapahtuvaan toimintaan. Kuitenkin suurinta osaa vastauksia voitaisiin soveltaa kokonaisvaltaisesti Ohjaamotalon eri palveluihin, vaikka ne olisivatkin olleet alkuperäisesti suunnattu vain Olotilan toimintaan.

Kuten aiemmin mainittiin, tavoitteena oli tarkastella nuorten osallisuuden toteutumista suhteessa Ohjaamotalon toimintaan sekä toiminnan kehittämismahdollisuuksia. Valitsemamme ryhmän osalta tavoite onnistui, mutta ideaa olisi voinut kehittää niin, että olisimme saaneet näkemyksiä osallisuuden toteutumiselle myös muilta asiakasryhmiltä, jotka käyttävät Ohjaamotalon eri palveluita. Samantapaista osallisuuden kolmiota voisi hyödyntää muidenkin nuorten kanssa. Silloin vastaukset heijastaisivat suuremman käyttäjäryhmän ajatuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä. Näin pienen kohdejoukon mukaan osallisuuden kokemus toteutuu Ohjaamotalolla hyvin, mutta voidaan pohtia sen luotettavuutta verratessa Ohjaamotalon palveluja käyttävään suureen nuorten ryhmään. Entistä haasteellisemmaksi kokonaisvaltaisen kuvan muodostamisesta tekee myös se, että Ohjaamotoimintaan hakeutuvilla nuorilla on laaja kirjo erilaisia lähtökohtia ja tuen tarpeita.

Koemme myös tärkeäksi pohtia Hartin (1992: 5) haitallisten osallisuuden ympyröiden sekä nuorten päätöksenteon laatua suhteessa osallisuuden vahvistamiseen. On tärkeää tarkastella sitä mikä määrä vastuuta päätöksenteossa on realistista, ja kuinka voitaisiin varmistaa, että nuoret tekevät itselleen suotuisia päätöksiä. Näin ollen voitaisiin

perustella nuorten rajattua oikeutta olla mukana päätöksenteossa, jotta voitaisiin varmistaa, etteivät nuoret tee itselleen haitallisia päätöksiä. Toisaalta vastaava rajaaminen voi vaikeuttaa osallisuuden muodostumista, sillä se rajaa nuoren mahdollisuutta vaikuttaa omaan ympäristöönsä, sekä nuoren kokemukseen siitä, onko hän osallinen. Työpajan perusteella voisimme sanoa, että tietynlaiset toimintatavat voivat mahdollistaa nuorten osallistamisen päätöksentekoon siten, että aikuiset voivat tarkastella nuorten ymmärrystä, motivaatiota sekä toimintaehdotuksia hallitusti.

9.2 Työpajatoiminnan saavutettavuus

Työpajan aikana käydyissä keskusteluissa nousi esiin kommentti siitä, että asiat toimivat tällä hetkellä niin, että ne sopivat hyvin nuorille, jotka käyvät jo Ohjaamotalolla. Näiden kommenttien jälkeen kysyimme, että minkälaiset ihmiset eivät kokisi hyväksi tulla Ohjaamotalolle, ja mistä nuoret luulevat tämän johtuvan. Nuorilla oli tästä monia näkemyksiä, mutta yhtä oikeaa vastausta ei kuitenkaan voitu antaa. Tämän lisäksi paikalla oli nuoria, jotka eivät olleet kiinnostuneita osallistumaan työpajaan. Tämä saikin meidät pohtimaan, että työpajan toteutus ei tällaisenaan ole täydellinen tukemaan niitä nuoria, jotka eivät vielä uskalla tulla mukaan vastaavanlaisen työpajan toteutukseen. Tulevaisuudessa voisikin olla mielenkiintoista kartoittaa haavoittuvuuden osatekijöiden suhdetta nuorten osallistumiseen Ohjaamotalolla. Nimenomaan haavoittuvuuden näkökulmasta olisi tärkeää löytää keinoja saada niitä nuoria, joilla on haavoittuvuuden osatekijöitä elämässä mukaan päätöksentekoon. Toisaalta, kuten aiemmin jo mainittiin, osallisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että nuorilla on mahdollisuus kieltäytyä ottamasta osaa tiettyihin toimiin. Työpajaan osallistuneilla nuorilla oli kuitenkin hyviä ideoita siitä, miten Ohjaamotalolla voitaisiin vahvistaa sitä, miten erilaiset ihmiset voisivat tulla kohdatuiksi.

Paikalla olleet nuoret, jotka eivät halunneet ottaa osaa toimintaan, ihmettelivät suullisesti, että ketä kiinnostaa osallisuus. Mikäli toteuttaisimme työpajan uudelleen, voisi olla otollista keksiä työpajalle jokin arkisempi nimi sekä muutenkin kuvata toimintaa yksinkertaisemmin ja mahdollisesti jopa humoristisemmin termein. Mielestämme olisi tärkeää sosiaalialan ammatillisen kehityksen näkökulmasta opetella kuvaamaan vastaavanlaisia ilmiöitä siten, että asiakasryhmä ymmärtää ne. Olimme kiinnittäneet tähän huomiota esimerkiksi keskustelukysymyksiä tehdessä. Jälkikäteen ajateltuna olisimme kuitenkin voineet työstää termistöä enemmän, jotta työpaja olisi ollut innostavampi nuo-

rille. Arkisempi termistö saattaisi herättää sellaisten nuorten kiinnostuksen, jotka kokevat ammattisanaston vaikeana, ja toisaalta se olisi voinut tuoda itse työpajaan leikkisempiä elementtejä.

Lisäksi mielenkiintoinen teema osallisuuden kolmiosta nousseista näkemyksistä oli Ohjaamotalon liian kaukainen sijainti, joka nuorten mielestä heikensi osallisuuden syntymistä. Espoo on kaupunkina haasteellinen palvelujen järjestämisen suhteen, koska kaupunki koostuu yhden keskustan sijaan useasta kaupunkikeskuksesta. Kaupunkikeskuksista toiseen liikkumisessa saattaa kestää kauan, erityisesti jos nuori ei asu suoran yhteyden varrella. Sijainti voikin olla ratkaiseva tekijä, kun nuori pohtii Ohjaamotalon palveluihin ohjautumista. Vuoden 2020 Nuorisobarometrin mukaan 16 prosenttia valtakunnallisesti Ohjaamoiden palveluita käyttäneistä nuorista ajatteli palvelun olevan hankalan sijainnin päässä (Haikkola, Määttä, Toivainen & Uusikangas 2020: 120), joten Espoossa ei olla yksin sijaintihaasteen kanssa. Nuorten osallisuutta voi kuitenkin tukea mahdollisuus etänä järjestettäviin palveluihin, jos liikkuminen tuntuu nuorelle vaikealta. Jatkossa sijainnin merkitystä osallisuuden kokemuksen syntymisessä on varmasti tärkeää tarkastella myös tätä syvemmin, esimerkiksi järjestämällä etätyöpaja nuorille, jotka eivät pääse Ohjaamotalolle paikan päälle.

9.3 Osallisuuden huomioiminen tulevaisuuden Ohjaamo-toiminnassa

Lainsäädäntö koskien Ohjaamo-toimintaa tulee muuttumaan vuoden 2025 alusta, jolloin ohjaamotoiminnan järjestämisestä tulee laissa määriteltyä jokaiselle yhteistoiminta-alueelle (Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 16§). Tähän mennessä Ohjaamoiden toiminta on ollut kaupungille tai kunnalle vapaaehtoista, ja sen takia eri tahot ovat olleet vastuussa toiminnan järjestämisestä kaupungista tai kunnasta riippuen. Ohjaamoiden tullessa lakisääteiseksi toiminnaksi voidaan pohtia, millä tavoin Shierin ylempien tasojen mukaista toimintaa on mahdollista järjestää tulevaisuudessa. Onko nuorien mahdollista olla päätöksentekoprosessissa mukana ja millä tavoin? Lakisääteisestä toiminnasta huolimatta, voidaanko mahdollistaa nuorille valtaa ja vastuuta liittyen heille järjestettävän toiminnan kehittämiseen? Tässä täytyy myös pohtia sitä, olisiko nuorten äänen kuuntelu vapaaehtoista vai velvoittavaa.

Voidaan pohtia, millaisia аспектеja Ohjaamon kaltaisella toiminnalla on tulevaisuudessa muuttuvan lainsäädännön lisäksi. Tämä on todennäköisesti niin yhteiskunnasta, yhteisöstä kuin yksilöistä riippuvaista. Vaikka lainsäädäntö ohjaisi samankaltaiseen toimintaan niin Espoossa kuin Rovaniemellä, on toiminnalla silti todennäköisesti toteutta-

jan mukaan eroja. Yhteiskunnasta syntyvien tarpeiden ja määräystenkin pohjalta toimintaa rakentava yhteisö rakentaa itselleen sopivaa toimintaa, jossa näkyy kunkin yhteisön tarpeet ja toivottavasti myös toiveet. Espoossa asuvalla nuorella väestöllä on todennäköisesti hyvin erilaiset tuen tarpeet kuin Rovaniemellä asuvalla. Lainsäädäntö kuitenkin loppujen lopuksi antaa vain raamit sellaiselle toiminnalle, ja sitten kussakin yksikössä määritellään, kuinka paljon toimintaa halutaan kehittää ja viedä eteenpäin raamien lisäksi.

Ohjaamoiden toiminnassa nuorten osallisuutta voitaisiin edistää jatkossa niin pienillä kuin suuremmillakin muutoksilla. Jotta tämä on mahdollista, olisi tärkeää tuntea alueen nuoret ja heille tärkeät teemat. Millä tasolla osallisuuden kokemus koetaan nyt, mitkä palvelut ja millainen kohtaaminen tukisi Ohjaamoiden palvelujen käyttöä nuorten mielestä? Nuorille voitaisiin toiminnan kautta järjestää tilaisuuksia, missä heitä kuullaan ja kehitysehdotuksia heiltä otettaisiin vastaan. Olkoon se sitten työpajoja, matalan kynnyksen keskustelutilaisuuksia tai sosiaalisen median kautta tapahtuvia tapahtumia, jokainen osallisuutta tukeva teko voi olla merkittävä edes yhden nuoren elämässä ja palvelukokemuksessa. Jokaisessa Ohjaamossa osallisuuden tukeminen olisi tärkeää olla osa palvelukehittämisen prosessia.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia Ohjaamon toimintaa sen jälkeen, kun se on muuttunut valtakunnallisesti lakisääteiseksi toiminnaksi. Myös tällä hetkellä suurin osa Ohjaamoiden toimintaan liittyvistä tutkimuksista on tehty sen alkuaikoina, kun toiminta ei ollut vielä vakiintunutta niihin saappaisiin, missä toimintaa nyt toteutetaan suurimmassa osassa kaupungeista ja kunnista. Tutkimustulokset Ohjaamoiden vaikutuksista nuorten elämäntapaan ovat siis voineet muutaman vuoden sisällä muuttua merkittävästi. Nuorten osallisuuden kokemusta Ohjaamoissa laajemminkin olisi näkemyksemme mukaan merkityksellistä tutkia entistä laajemmin nuorilähtöisen toiminnan näkökulman myötä. Tutkimustulokset eri Ohjaamoista voisivat antaa valtakunnallisesti tärkeää tietoa toiminnan kehittämisen suhteen. Jotta voidaan varmistua nuorilähtöisen toiminnan onnistumisesta, nuorten ääni tulisi olla näkyvillä ja kuuluvilla nuorille suunnatussa toiminnassa.

Lähteet

Charfe, Lowis & Gardner, Ali 2019. Social Pedagogy and Social Work. Sage Publications.

Checkoway, Barry 2010. What is youth participation? Children and Youth Services Review. vol. 33. 340–345. Saatavilla sähköisesti: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740910003270?casa_token=ZFKKXs1Hr0gAAAAA:TcER_BtJL6FJ7W1rmlaVO5kJ SVC_oe9mITLcH-zgO1ydZ994yj51qbOUYEiBV0ykhWINmiUQ> Viitattu 18.11.2023.

Espoon kaupunki n.d. Nuoret. Ohjaamotalo. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.es-poo.fi/fi/nuoret/ohjaamotalo>> Viitattu 20.11.2023.

Espoon kaupunki n.d. Ohjaamotalo, Starttipiste. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.es-poo.fi/fi/toimipisteet/57369>> Viitattu 20.11.2023.

Espoon kaupunki 2021. Ohjaamotalossa ajanvarauksella. Nuorisotyö. Päivitetty 16.8.2023. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.es-poo.fi/fi/artikkelit/ohjaamotalossa-ajanvarauksella>> Viitattu 26.11.2023.

Espoon mielenterveysyhdistys, Esbo mentalthälsöförening EMF rf n.d. Nuoret aikuiset. <<https://emy.fi/nuoret-aikuiset/>> Viitattu 27.2.2024.

Gissler, Mika & Forsell, Martta 2022. Koronan vaikutus nuorten terveyteen ja hyvinvointiin tilastojen valossa. Teoksessa Kekkonen, Marjatta & Gissler Mika & Känkänen, Päivi & Isola Anna-Maria (toim.): Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikana. Nuorten elinolot-vuosikirja 2022. 32–50. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla sähköisesti: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145465/URN_ISBN_978-952-343-937-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 10.2.2024.

Haikkola, Lotta & Määttä, Mirja & Toiviainen; Sanna & Uusikangas, Sanna 2020. Työllistymistä edistävien palvelujen yhdenvertaisuus nuorten näkökulmasta. Teoksessa Berg, Päivi & Myllyniemi, Sami (toim.): Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020. 111–132. Saatavilla sähköisesti: <<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/03/nuorisobarometri-2020-web-1.pdf>> Viitattu 15.2.2024.

Hart, Roger 1992. Children's Participation: From tokenism to citizenship. Unicef. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.unicef-irc.org/publications/100-childrens-participation-from-tokenism-to-citizenship.html>> Viitattu 10.2.2024.

Hämäläinen, Juha 2008. Nuorten osallisuus. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2008, vol. 9. 13–34. Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/120849/71828>> Viitattu 25.11.2023.

Hämäläinen, Juha 2022. Suomalaista sosiaalipedagogiikkaa rakentamassa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vol. 23. 5–11. Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/121426/72185>> Viitattu 25.11.2023.

Jernström, Laura & Sirniö, Outi 2023. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten etuuksien käyttö vuosina 1995–2020. Tutkimuksesta tiiviisti 37/2023, Suomen sosiaalinen tila 4/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla sähköisesti: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146799/URN_ISBN_978-952-408-128-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 9.2.2024.

Kazmierczak, Alexandra & Kankaanpää, Susanna 2016. Ilmastonmuutoslähtöinen sosiaalinen haavoittuvuus pääkaupunkiseudulla. Helsingin seudun ympäristöpalvelut. Saatavilla sähköisesti: <https://www.hsy.fi/globalassets/ilmanlaatu-ja-ilmasto/tiedot/hsy-ilmastolahtoinen-sosiaalinen-haavoittuvuus_2016.pdf> Viitattu 18.2.2024.

Keskitalo, Elsa & Vuokila, Oikkonen Päivi 2021. Johdanto. Teoksessa Keskitalo, Elsa & Vuokila-Oikkonen, Päivi (toim.): Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin. Kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 9-10. Saatavilla sähköisesti: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/740368/DIAK_Tyoelama25_web.pdf?sequence=6&isAllowed=y> Viitattu 15.09.2024.

Kivijärvi, Antti 2022. Epävarmuudet ja vastoinikäymiset. Teoksessa Kivijärvi Antti (toim.): Läpi kriisien. Nuorisobarometri. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto. 29-42. Saatavilla sähköisesti: <<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2023/03/nuorisobarometri-2022-web.pdf>> Viitattu 10.2.2024.

Kohonen, Iina & Kuula-Luumi, Arja & Spoof, Sanna-Kaisa (toim.) 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki: TENK. Saatavilla sähköisesti: <https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf> 25.11.2023.

Kurki, Leena 2000. Sosiaalipedagogiikka ja sen uudet sovellukset. Aikuiskasvatus 100 vol. 2. 109–118. Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/93276/51954>> 25.11.2023.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. Annettu Helsingissä 8.8.1986. Saatavilla sähköisesti: <<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>> Viitattu 16.2.2024.

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 23.3.2023/381. Annettu Helsingissä 23.3.2023. Saatavilla verkossa: <<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230381#P16>> Viitattu 21.9.2024.

Lapsi- ja nuorisopoliittinen ministerityöryhmä 2020. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020: 2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla sähköisesti: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162007/OKM_2020_2_VANUPO_fi_u.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 26.11.2023.

Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo 2017. Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. 287–296. Tampere: Vastapaino.

Määttä, Mirja & Kuisma, Milla 2022. Luovimista ja tukea – nuoret aikuiset aikuiset epävarmoilla koulutus- ja työmarkkinoilla. Teoksessa Kivijärvi Antti (toim.): Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022. 167–181. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto. Saatavilla sähköisesti: <<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2023/03/nuorisobarometri-2022-web.pdf>> Viitattu 10.2.2024.

Määttä, Mirja & Westerback, Frida 2022. Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä – elämänkulun näkökulma. Nuorisotutkimus 40 (3). 22–38. Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/nuorisotutkimus/article/view/122542>> Viitattu 9.9.2024.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakausikirja, vuosikirja 2013 vol.14. 10–41 Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/122317/72652>> Viitattu 18.11.2023.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu Helsingissä 21.12.2016. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>> Viitattu 10.2.2024.

Oppivelvollisuuslaki 2020/1214. Annettu Helsingissä 30.12.2020. Saatavilla sähköisesti: <<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>> Viitattu 25.11.2023.

Paananen, Reija & Surakka, Anne & Kainulainen, Sakari & Ristikari, Tiina & Gissler, Mika 2019. Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ajoittuminen. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2019 (56). 114–128. Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/sla/article/view/73002/41002>> Viitattu 13.9.2024.

Parkkila, Minna & Poutiainen, Erja 2023. Miten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset voivat? NEET-ryhmään kuuluvien kokemuksia hyvinvoinnista, palveluiden käytöstä ja toimintakyvystä. Kuntoutus 46 (1). 19–26. Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/kuntoutus/article/view/127800>> Viitattu 13.9.2024.

Shier, Harry 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities & Obligations. Children and Society Vol. 15. 107–117.

Sosiaalialan AMK-verkosto 2023. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>> Viitattu 1.10.2024.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>> Viitattu 17.2.2024.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022. Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus. Saatavilla sähköisesti: <<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>> Viitattu 25.11.2023.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Lapset, nuoret ja perheet. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Päivitetty 7.12.2023. Saatavilla sähköisesti: <<https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>> Viitattu 17.4.2024.

Toiviainen Sanna, 2020. Ohjaus ja yhteistoimijuuden ulottuvuudet Ohjaamossa. Teoksessa Määttä, Mirja & Souto, Anne-Mari (toim.): Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 27–46. Saatavilla sähköisesti: <https://nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/tutkittu_ja_tulkittu_ohjaamo_web.pdf> Viitattu 20.11.2023.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2018. Ohjaamon perusteet. TEM esitteet 6/2018. Saatavilla sähköisesti: <<https://tem.fi/documents/1410877/2934378/Ohjaamotoiminnan+perusteet>> Viitattu 25.11.2023.

Työ- ja elinkeinoministeriö. Työllisyys. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu. Kysymyksiä ja vastauksia työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta (TYP). Saatavilla sähköisesti: <<https://tem.fi/usein-kysyttyja-kysymyksiä-typ-toimintamallista>> Viitattu 17.4.2024

Valtakari, Mikko & Arnkil, Robert & Eskelinen, Juha & Mayer, Minna & Nyman, Juho & Sillanpää, Keimo & Spangar, Timo & Ålander, Tommi & Yli-Koski, Maria 2020. Ohjaamot - monialaista yhteistyötä, vaikuttavuutta ja uutta toimintakulttuuria. Tutkimus monialaisen yhteistyön vaikuttavuudesta nuorten työllistymistä edistävissä palveluissa. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla sähköisesti: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162134/VNTEAS_2020_13.pdf> Viitattu 26.11.2023.

Vauhkonen, Teemu & Latvala, Antti 2023. Ohjaamon jälkeen – tutkimus Ohjaamonasiakkaina olleiden nuorten siirtymistä ja toimeentulotuen saannista. Työelämän tutkimus 21 (2) 2023. 267–288. Saatavilla sähköisesti: <<https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/120385/80056>> Viitattu 23.2.2024.

Virokannas, Elina & Liuski, Suvi & Kuronen, Marjo 2018. The contested concept of vulnerability – a literature review. European Journal Of Social Work. Vol 23 (2). 327–339.

Vuokila-Oikkonen, Päivi 2021. Ratkaisuja tuottava yhteiskehittäminen lähestymistapa ja menetelmänä. Teoksessa Keskitalo, Elsa & Vuokila-Oikkonen, Päivi (toim.): Yhteiskehittämällä ratkaisuja Sote-palveluihin. Kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 23-32. Saatavilla sähköisesti: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/740368/DIAK_Ty-oelama25_web.pdf?sequence=6&isAllowed=y> Viitattu 15.09.2024.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pidm46651396682032>> Viitattu 16.2.2024.

Åstrom, Maarit & Nurmilaakso, Tiia 2024. Nuorten mielenterveysongelmat ovat räjähtämässä käsiin, mutta ilmiössä on myös toivo. YLE Akuutti. Saatavilla sähköisesti: <<https://yle.fi/aihe/a/20-10006638>.> Viitattu 9.9.2024.

Työpajassa esitetyt aihetta pohjustavat kysymykset

- Mitä tarkoittaa osallisuus tai osattomuus ja milloin olet kokenut jompaakumpaa?
- Mitä esteitä näet osallisuuden kokemuksen syntymiselle Ohjaamotalon toiminnassa?
- Onko Ohjaamotalolla kehitettävää tämän suhteen, miksi ja miksi ei?
- Voitko tulla Ohjaamotalolle omana itsenäsi?
- Koetko yhteenkuuluvuutta muiden kanssa?
- Tuntuuko, että työntekijät luovat turvallisen tilan?
- Oletko kokenut tilannetta, jossa työntekijöiden puolelta on esiintynyt esim. arkisia sanoja tai tekoja, jotka ovat tuntuneet loukkaavilta esimerkiksi stereotyyppien vuoksi? Mitä silloin tapahtui?
- Oletko kohdannut tilannetta, jossa olet kokenut tullessi kohdatuksi? Mitä silloin tapahtui?
- Mitä asioita haluttaisiin parantaa? Miten näitä asioita voisi muuttaa tai edistää (ja kuka)?
- Mitkä asiat estävät olemasta osallinen nyt Ohjaamotalon toiminnassa?